

Belediyelerin Sahipsiz Hayvanlarıyla İlgili Sorumluluğu

Municipal Responsibilities Regarding Stray Animals.

İbrahim YILDIZ¹

Öz

Türkiye genelinde sahipsiz evcil hayvanların karşılaştığı zorluklar ile bu hayvanlara yönelik yürütülen toplama çalışmaları; hayvan haklarını savunan gruplar ile yetkili kurumlar arasında yoğun tartışmalara yol açarak, toplumda derin bir ikilem yaratmakta ve kutuplaşmayı artırmaktadır. Sahipsiz hayvanlar; günümüz kentlerinde halk sağlığı, çevre güvenliği ve sosyal yaşam açısından belediyelerin en çok karşılaştığı sorunlardır. Özellikle sokak köpeklerinin saldırı riski, zoonotik hastalıkları yayması, çevre kirliliği ve trafik kazaları gibi çok yönlü olumsuzluklara yol açmaktadır. Belediyelerin 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında sahipsiz hayvanlara yönelik kısırlaştırma, aşılama, barınak kurma ve rehabilitasyon gibi görevlerle yükümlü kılınmış olsa da mevcut barınak kapasitesinin yetersizliği, personel eksikliği, mali kaynakların başka alanlara kaydırılması ve uygulama süreçlerindeki denetim zafiyetleri nedeniyle etkin bir çözüm üretilmediği görülmektedir. Çalışmanın amacı, belediyelerin sahipsiz hayvanlara ilişkin hukuki sorumluluklarını ve uygulamada karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır. Çalışmada belediyelerin mevzuatla verilen yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getiremediklerini, koordinasyon eksiklikleri nedeniyle sorunun giderek büyüdüğü ve toplumda güvenlik ve sağlık kaygılarının arttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sahipsiz Hayvanlar, Hayvan Hakları, Belediyelerin Sorumluluğu, Hayvan Refahı, 5199 Sayılı Kanun

ABSTRACT

The difficulties faced by stray domestic animals across Turkey and the collection practices carried out for these animals have led to intense debates between animal rights groups and the relevant authorities, creating a deep dilemma in society and increasing polarisation. The issue of stray animals has become one of the most pressing problems faced by municipalities in today's cities in terms of public health, environmental safety and social life. In particular, stray dogs pose a risk of attack, spread zoonotic diseases, cause environmental pollution and lead to traffic accidents, among other multifaceted negative consequences. Although municipalities are obliged to carry out tasks such as neutering, vaccinating, establishing shelters, and rehabilitating stray animals under the Animal Protection Law No. 5199, it is evident that an effective solution cannot be produced due to insufficient shelter capacity, staff shortages, the diversion of financial resources to other areas, and weaknesses in the supervision of implementation processes. The aim of this study is to reveal the legal responsibilities of municipalities regarding stray animals and the problems they encounter in practice. The findings of the study reveal that municipalities are unable to fully fulfil their statutory obligations, that the problem is growing due to a lack of coordination, and that public concerns about safety and health are increasing.

Keywords: Stray Animals, Animal Rights, Municipal Responsibilities, Animal Welfare, Law No. 5199

¹ Corresponding Author: Siirt University, ibrahim.yildiz@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4440-837X

GİRİŞ

21. yüzyılda sokak hayvanları denildiğinde öncelikle köpekler ve kediler akla gelmektedir. Köpeklerin, insanların avcı-toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürdükleri dönemde, yaklaşık 15.000 yıl önce evcilleştirildikleri; kedilerin ise yerleşik hayata geçişle birlikte çiftliklerin kurulması sırasında evcilleştirildikleri kabul edilmektedir (Keten, 2022). Her iki türün evcilleştirilmesinde temel etken, insanların günlük yaşamlarında sağladıkları faydalardır. Köpekler, avcı-toplayıcı dönem insanlarına yük taşımada ve kızak çekmede yardımcı olmuş, ilerleyen dönemlerde ise koruma işlevi üstlenmiştir. Kediler de tarım ürünlerine zarar veren haşereleri avlayarak insanların yaşamlarını kolaylaştırmıştır. Bu yararları bağli olarak insanlar, kedi ve köpekleri yüzyıllar boyunca yanlarında tutmuş ve onlarla karşılıklı bir ittifak geliştirmiştir. Zaman içerisinde bu türler insanlarla iletişim kurmayı öğrenmiş, sosyalleşmiş ve insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ancak evcilleştirme sürecinin devamında, artan insan nüfusu ve doğal çevrenin yerleşim alanlarına dönüştürülmesiyle birlikte, kedilerin ve köpeklerin doğal yaşam alanları büyük ölçüde daralmıştır. Kentleşme ve yoğun betonlaşma sonucunda doğanın tahrip edilmesi, bu hayvanların yaşam alanlarını mahallelere, sokaklara ve evlerin çevresine taşımıştır. İnsanlarla ortak yaşam kurmaya alışmış olan bu hayvanlar için besin kaynakları ise büyük ölçüde insanların sağladığı atık yiyecekler, hazır mamalar ve çöplerle sınırlı kalmıştır (Deniz-Özgen, 2024, s. 45).

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünya çapında 200 milyon civarında başıboş köpek olduğu kabul edilmektedir. (Bote, Nadal ve Abela, 2023). Bu şekilde serbest dolaşan köpekler birçok ülkede büyük bir sorun olmanın yanı sıra hayvanların kontrol edilmesi karmaşık bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Voslárvá ve Passantino, 2012). Türkiye’de son yıllarda sahipsiz köpeklerin doğrudan veya dolaylı biçimde insanlara ve diğer canlılara, örneğin başka köpeklere ya da kedilere verdikleri zararların önemli bir sorun haline geldiği görülmektedir. Bu zararların başında köpek ısırıkları yer almakta olup Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri verilerine göre 0–4 yaş arasındaki çocukların köpek ısırma vakalarına en sık maruz kalan yaş grubu olduğu, yine aynı yaş grubunda özellikle baş ve boyun bölgelerinin hedef alınarak hayati tehlike yaratabilecek yaralanmaların ortaya çıkabildiği belirtilmektedir. İstatistiklere göre 2018 ile 2022 yılları arasında köpek ısırması kaynaklı ölüm ve saldırılarda %180 artış olmuştur (Hargis, 2025). Köpek ısırıklarının küresel ölçekte görülme sıklığına ilişkin kesin bir tahmin bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar köpek ısırıklarının her yıl on milyonlarca yaralanmaya neden olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde her yıl yaklaşık 4,5 milyon kişinin köpekler tarafından ısırıldığı bildirilmektedir (Tam, vd., 2021). Her yıl yaklaşık 59 bin kişi kuduz nedeniyle hayatını kaybetmekte olup, bu vakaların %99’u köpek ısırıkları sonucu virüs bulaşmasıyla ortaya çıkmaktadır (WHO, 2023). Kuduz, Capnocytophaga bakterisinin yol açtığı hastalıklar, Pasteurella, MRSA ve tetanos, köpek ısırıkları neticesinde insanlara bulaşabilecek hastalıklar arasında sayılmaktadır.

Sahipsiz köpek saldırılarına ilişkin veriler kamuoyunda yüksek görünürlük kazanmakla birlikte, bu olguların bilimsel literatürde değerlendirilmesi daha temkinli ve çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirmektedir. Köpek ısırığına bağlı ölüm vakaları üzerine yapılan çalışmalar, bu olayların son derece nadir olduğunu ve genellikle çok sayıda önlenabilir faktörün bir arada bulunmasıyla ortaya çıktığını göstermektedir (National Canine Research Council, 2025). Nitekim Amerika Birleşik Devletleri’nde 2000-2009 yılları arasında meydana gelen 256 ölüm vakasının incelendiği kapsamlı çalışmada, olayların %80’inden fazlasında en az dört risk faktörünün eş zamanlı olarak bulunduğu tespit edilmiştir (Patronek, Sacks, Delise, Cleary ve Marder, 2013). Bu faktörler arasında köpeklerin yetersiz gözetimi, sahiplik sorumluluğunun ihlali, sosyal izolasyon, kısırlaştırılmamış olma, mağdurun savunmasızlığı ve insan müdahalesinin bulunmaması gibi unsurlar yer almaktadır.

Benzer biçimde Ulusal Köpek Araştırma Konseyi (NCRC) tarafından yürütülen sistematik incelemeler de köpek kaynaklı ölümlerin toplam ölüm nedenleri içinde son derece düşük bir oran oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin 2021 yılında ABD’de 3,4 milyon ölümün yalnızca 51’inin köpek saldırılarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir; bu durum köpek-insan etkileşimleri içinde ölümcül olayların istisnai bir nitelik taşıdığını göstermektedir (National Canine Research Council, 2023). Bu nedenle literatürde giderek güçlenen yaklaşım, köpek saldırılarının tekil bir “hayvan tehlikeliliği” olgusu olarak değil, insan davranışı, sahiplik uygulamaları, çevresel koşullar ve sosyo-ekonomik faktörlerin kesişimi içinde değerlendirilmesi gerektiği yönündedir.

Bu çerçevede bilimsel çalışmalar, köpek davranışının öngörülmesinde ırk temelli açıklamaların güvenilir olmadığını da vurgulamaktadır. Patronek ve arkadaşları (2013), vakaların büyük çoğunluğunda köpek ırkının güvenilir biçimde tespit edilemediğini belirtmiş; sonraki genomik ve davranış araştırmaları da saldırganlık eğiliminin belirli ırklara özgü olmadığını doğrulamıştır (Morrill vd., 2022). Dolayısıyla literatür, köpek saldırılarının önlenmesinde en etkili yaklaşımın ırk temelli düzenlemeler değil, sorumlu sahiplik, eğitim, gözetim ve çevresel risklerin azaltılması olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, sahipsiz hayvanlara ilişkin politikaların değerlendirilmesinde, yalnızca saldırı istatistiklerine dayalı tek boyutlu risk analizlerinin yeterli olmadığını; olayların çok faktörlü ve önlenabilir niteliğinin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bulgular, sahipsiz köpek saldırılarının yalnızca bireysel hayvan davranışıyla açıklanamayacağını, aksine yapısal ve insan kaynaklı koşulların belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Nitekim literatürde giderek güçlenen yaklaşım, saldırı vakalarının popülasyon dinamikleri, sahiplik pratikleri, kentleşme süreçleri ve hayvan yönetim politikalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle sorunun yalnızca münferit olaylar veya risk istatistikleri üzerinden değil, sahipsiz hayvan popülasyonunun ortaya çıkmasına yol açan temel nedenler çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Bu sorunun temelinde kontrolsüz üreme, terk edilme, sahipsiz hayvanlara yeterli bakım ve korumanın sağlanamaması ile bazı durumlarda kamusal alanlarda kontrolsüz biçimde yapılan besleme faaliyetlerinin üreme ve popülasyon artışı üzerindeki dolaylı etkileri gibi etkenlerin bulunduğu söylenebilir. Kontrolsüz üremenin, sahipsiz hayvan sayısının hızla artmasına yol açtığı; uygun barınakların ve rehabilitasyon merkezlerinin yetersizliğinin ise hem yaşam koşullarının olumsuzlaşmasına hem de popülasyon artışının sürmesine neden olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar tarafından terk edilen evcil hayvanların sokaklarda yaşamaya zorlanması da sahipsiz hayvan sayısındaki artışta etkili bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, popülasyon sorununun yalnızca sayısal artışla sınırlı kalmayıp; kötü yaşam koşulları, yetersiz beslenme, bulaşıcı hastalıklar ve çevresel olumsuzluklar gibi ek sorunlara da zemin hazırladığı şeklinde değerlendirilmektedir (Demirel-Acar, 2024, s.7).

Bu çalışma, sahipsiz hayvanlar sorununu ağırlıklı olarak kamu hukuku ve idare hukuku perspektifinden ele almakta olup analiz çerçevesini mevcut pozitif hukuk düzenlemeleri ile idari sorumluluk ilkeleri üzerine kurmaktadır. Bu nedenle araştırma, hayvan hakları literatüründe yer alan biyomerkezci veya hak-temelli yaklaşımlardan ziyade, belediyelerin mevzuatla belirlenmiş görev ve yetkilerinin kapsamını, bu yükümlülüklerin uygulanma düzeyini ve ortaya çıkan idari sorunları inceleyen normatif ve kurum odaklı bir yöntem benimsemektedir. Bu metodolojik tercih, çalışmada belirli ölçüde insan merkezli bir bakış açısının öne çıkmasına yol açmakla birlikte, hayvan hakları savunucuları, sivil toplum kuruluşları ve bazı siyasi aktörler tarafından dile getirilen eleştirel görüşlerin varlığı da göz ardı edilmemektedir. Nitekim literatürde ve uygulamada, belediyelerin sahipsiz hayvanlara ilişkin görevlerinin hem toplum güvenliği hem de hayvan refahı açısından istenilen yaşam koşullarını sağlamada yetersiz kaldığı; özellikle büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasındaki görev paylaşımının yetki çatışmalarını önleyecek biçimde düzenlenmemiş olmasının bu sorunu derinleştirdiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, söz konusu politik tartışmaların normatif

doğruluğunu değerlendirmekten ziyade, belediyelerin sahipsiz hayvanlara ilişkin hukuki sorumluluklarının kapsamını ve uygulamada karşılaşılan yapısal sorunları ortaya koymaktır.

1. Hayvan Hakları ve Tarihsel Seyri

İnsanlar, tarihsel süreç boyunca değişen koşullar, ihtiyaçlar ve imkânlarla uyum sağlamak amacıyla çeşitli normlar geliştirmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sunduğu imkânlardan yararlanan insanlar, hayvanlar üzerinde önemli bir üstünlük sağlamıştır. İnsanlar ile hayvanlar arasındaki ilişkilere yönelik etik değerlerin insanlar tarafından belirlendiği ve bu nedenle adil olmasının beklenemeyeceği belirtilmektedir. Bu etik normların ve insan-hayvan ilişkilerinin çoğunlukla insanın yararına, hayvanların ise aleyhine şekillendiği anlaşılmaktadır (Tamzok, Kük ve Çobanoğlu, 2013, s. 249-250).

Hayvan haklarının ihlali, aynı zamanda gıda üretimi ya da ticari amaçlarla evcil hayvan üretimi için zorla çiftleştirme, süt üretiminin devamı için hamile bıraktırma, gösterilerde kullanılmak üzere eğitirme, yarışlara zorlatma, viviseksiyon ve deney ürünlerinde kullanıma tabi tutturma, eğlence amaçlı avlatma, kürk veya deri için derilerinin yüzülmesi ya da tüylerinin yoldurtulması ve insan eğlencesi için esaret altında tutulma (ev ortamında veya hayvanat bahçelerinde) biçimlerinde de ortaya çıkmaktadır.

Modern hukukta hayvanların statüsü, tarihsel süreç boyunca farklı toplumsal, kültürel ve felsefi yaklaşımlar doğrultusunda tartışılmıştır. Bu tartışmaların merkezinde, hayvanların hukuk düzeni içindeki konumunun nasıl belirleneceği sorunu yer almaktadır. Literatürde genel kabul gören yaklaşıma göre bu konuda üç temel görüş bulunmaktadır. İlk yaklaşım, hayvanları hukuken eşya olarak değerlendiren görüştür. Bu anlayış, Roma hukukundan itibaren gelişmiş olup hukukun yalnızca insanı hak öznese olarak kabul ettiği düşüncesine dayanır. Bu görüşe göre hayvanlar irade, bilinç ve haklarını talep etme kapasitesine sahip olmadıkları için hukuki anlamda hak sahibi değil, hakkın konusu niteliğindedir (Ertaş, 2012, s. 477). Bu nedenle hayvanların korunmasına yönelik düzenlemeler, onların hak sahibi olmasından ziyade toplum vicdanını ve insan yararını gözeterek koruma hükümleri olarak ortaya çıkmıştır.

İkinci yaklaşım, hayvanların insanlarla aynı hukuki statüde değerlendirilmemekle birlikte kendilerine özgü bir yasal konuma sahip olabileceğini savunan kişi benzeri statü görüşüdür. Bu yaklaşım, hukukun tarihsel süreçte yalnızca gerçek kişileri değil, belirli amaçlar doğrultusunda tüzel kişilik gibi kuramsal statüleri de oluşturabilmiş olmasından hareket etmektedir. Bu bağlamda hayvanların da kendilerine özgü menfaatleri bulunan ve hukuken korunması gereken varlıklar olduğu kabul edilmektedir. Görüşe göre hayvanlar, insanlar gibi hak ve borç sahibi bireyler olarak değil; fakat çıkarları temsil edilebilen, korunması gereken özel hukuk sükeleri olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım özellikle hayvanları koruma örgütlerinin dava ehliyeti gibi uygulamalarla desteklenmekte ve hayvanlara özgü ayrı bir hukuki statü oluşturulmasının mümkün olduğu savunulmaktadır (Koçhisarlioğlu ve Söğütü- Erişgin, 2013, s. 1695).

Üçüncü yaklaşım ise hayvanlara doğrudan hukuki kişilik tanınmasını savunan görüştür. Bu anlayış, hayvanların hissedebilme, acı çekebilme ve belirli ölçüde bilinçli davranabilme özelliklerine dayanarak onların yalnızca korunması gereken varlıklar değil, aynı zamanda hak sahibi öznesler olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre hukukun amacı, yalnızca insan menfaatlerini değil, acı duyabilen tüm canlıların çıkarlarını korumaktır. Bu nedenle hayvanların yaşam hakkı, kötü muameleden korunma hakkı ve refahlarının güvence altına alınması gibi temel haklara sahip olması gerektiği savunulmaktadır (Singer, 1987, s. 4-7). Böylece hayvanların hukuki statüsü, onların duyarlılık ve çıkar sahibi varlıklar olmaları temelinde hak öznese olarak değerlendirilmelerini gerekli kılmaktadır. Hayvanların hak öznese olarak kabul edilmesine yönelik bu kuramsal yaklaşımlar, tarihsel süreçte

toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin etkisiyle somut bir hak arayışı ve örgütlü savunuculuk hareketine dönüşmüştür.

Hayvan haklarının özünde, hayvanların özerkliği yani seçim hakkı yer almaktadır. Modern hayvan hakları hareketinin kökenleri, Sanayi Devrimi dönemine kadar götürülmektedir. Bu süreçte hızla gelişen sanayileşme ve kentleşme, Avrupa ve Kuzey Amerika’da köklü dönüşümlere yol açmıştır. Diğer sektörlerde olduğu gibi tarımsal üretimde de geleneksel yöntemlerin yerini, kâr odaklı ve geniş ölçekli fabrika tipi çiftlikler ile mezbahalar almıştır. Et endüstrisinde ortaya çıkan tehlikeli, sağlıksız ve travmatik çalışma koşulları, 1906 yılında Upton Sinclair tarafından kaleme alınan “The Jungle” adlı eserde çarpıcı biçimde tasvir edilmiştir. Bu dönemde gerek işçilerin gerekse hayvanların maruz kaldığı muamelelere dair sorgulamalar başlamış ve böylelikle örgütlü hayvan savunuculuğu girişimlerinin ilk adımları atılmıştır.

Hayvan hakları hareketinin gelişiminde birçok kişinin katkısı bulunmakla birlikte, bu hareketin öncüsü olarak belirli bazı isimlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu isimlerden biri, 1822 yılında çiftlik hayvanlarının refahına ilişkin ilk yasal düzenlemelerden biri olan “Cruel Treatment of Cattle Act”i yasalaştıran ve 1824 yılında ilk hayvan refahı derneği olarak kabul edilen “Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals”ı kuran İrlandalı siyasetçi Richard Martin olmuştur (Bismuth, 2015)². Hayvan hakları hareketinin erken dönemindeki bir diğer önemli isim ise, 1892 yılında kaleme aldığı “Animals’ Rights: Considered in Relation to Social Progress” adlı eseriyle hayvan haklarını savunan İngiliz yazar ve toplumsal reformcu Henry Stephens Salt olarak dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, modern hayvan hakları hareketinin ortaya çıkışı yalnızca 19. yüzyıldaki toplumsal reform süreçleriyle sınırlı değildir. Bu hareketin düşünsel temelleri, çok daha erken dönemlere uzanmakta; farklı medeniyetlerin felsefi, dini ve hukuki yaklaşımlarında hayvanların insan karşısındaki konumuna ilişkin tartışmaların izleri görülmektedir. Nitekim İslam hukuk geleneği ile Antik Yunan ve Roma düşüncesi, hayvanlara yönelik etik ve hukuki yaklaşımların tarihsel arka planını oluşturan başlıca referans alanları arasında yer almaktadır.

İslam hukukunda hayvanlara ilişkin yaklaşım, temelde insan–doğa ilişkisini düzenleyen ahlaki ve hukuki ilkeler çerçevesinde şekillenmiştir. Literatürde bu konuda iki temel yorum çizgisi öne çıkmaktadır. İlk yaklaşım, hayvanların korunmasını “hilafet” ve “emanet” kavramları üzerinden açıklar. Bu anlayışa göre insan, yaratılıştan yararlanma hakkına sahip olmakla birlikte, bu yetki mutlak bir hâkimiyet değil, ilahi iradeye dayalı bir emanet sorumluluğudur; dolayısıyla hayvanlara kötü muamelede bulunmak veya onları aşırı sömürmek dinî açıdan yasaklanmıştır. Bununla birlikte bu yaklaşım, insanın ontolojik bakımdan üstün bir konumda bulunduğunu kabul eden antropomerkezci bir perspektife dayanmaktadır (Kuran 6:165; Kuran 33:72; Kuran 7: 56; Kuran 55: 60; Kuran 22:65). Buna karşılık daha yeni yorumlar, Kur’an’ın teosentrik niteliğine vurgu yaparak insan ile hayvanlar arasında hiyerarşik bir üstünlük ilişkisi kurulamayacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre hayvanların insanlara hizmet etmesi, insanın mutlak otoritesinden değil, ilahi iradenin bir sonucu olarak belirli canlıların insan yararına uygun hale getirilmesinden kaynaklanmaktadır; bu nedenle hayvanlar, Tanrı’nın iradesine tabi bağımsız varlıklar olarak değerlendirilmelidir (Kuran 6: 142).

Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde hayvanlar, yalnızca ekonomik ihtiyaçları karşılayan varlıklar değil, aynı zamanda kültürel, felsefi ve etik düşüncenin önemli bir parçası olarak görülmüştür. İnsan–hayvan ilişkisi bu toplumlarda, içinde bulunduğu kültürel ve entelektüel çevrenin etkisiyle şekillenmiş ve özellikle Yunan düşüncesinde insanın evrendeki konumu tartışılırken hayvanların statüsü de ele alınmıştır (Bodson, 1983). Erken dönem Yunan düşünürlerinden Hesiod, hayvanların “logos”tan

² Martin Yasası olarak da bilinen Sığırlara Zalimce Muamele Yasası bir ilerleme sağlanmış olsa da bu durum yalnızca belirli bir hayvan grubuyla sınırlı kalmıştır. Fransa’da 1850 tarihli Grammont Yasası, kamuya açık alanlarda hayvanlara kötü muameleyle cezai yaptırım öngören ilk düzenleme olmuştur. Ancak bu durumda esasen hedef alınan husus hayvanların acısı değil, kamunun duyarlılığı olmuştur (Bismuth, 2019).

yoksun olmaları nedeniyle adaletin yalnızca insanlara özgü olduğunu savunarak insanın üstünlüğünü temellendirmiştir (Hesiod, Works and Days, 274-280). Buna karşılık Pisagor ve takipçileri ruh göçü öğretisi çerçevesinde insan ve hayvan ruhlarının sürekliliğini ileri sürmüş ve bu nedenle hayvan öldürmeyi ahlaken sakıncalı görmüşlerdir (Haussleiter, 1935).

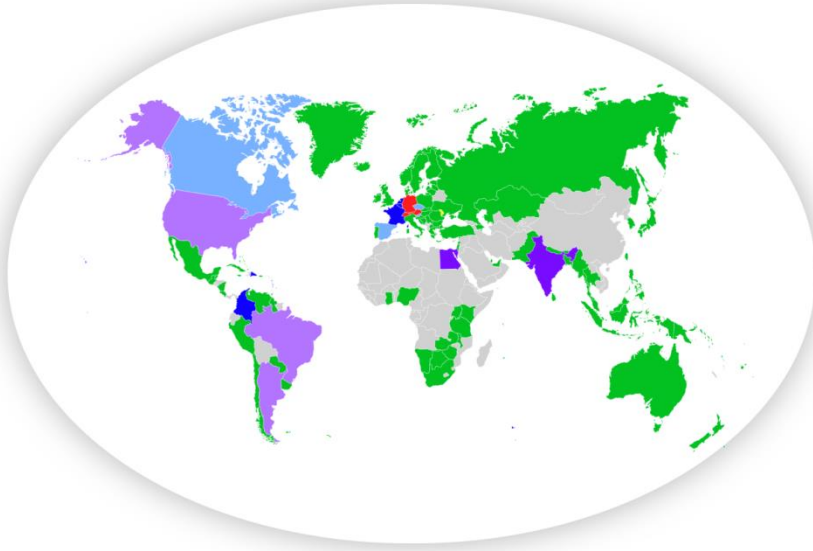
Platon, insan ruhunun bir bölümünün hayvani yönlerle bağlantılı olduğunu kabul ederken, Aristoteles hayvan psikolojisine ilişkin sistematik çalışmalar yapmış ve hayvanların duysal yeteneklerini incelemiştir. Theophrastos ise insan ve hayvan arasında niteliksel bir fark bulunmadığını, aralarındaki farklılığın derecesel olduğunu savunarak bu tartışmaya farklı bir perspektif kazandırmıştır. Buna karşılık Stoacılar, hayvanların akıl ve ahlaki muhakeme yeteneğinden yoksun olduğunu ileri sürerek onların doğal veya hukuki haklara sahip olamayacağını savunmuş ve insanın hayvanlar üzerindeki hâkimiyetini meşrulaştırmıştır (Bodson, 1983).

Bununla birlikte antik toplumlarda hayvanlara yönelik yaklaşım tamamen araçsal değildir. Edebiyat, dinî ritüeller ve günlük yaşam uygulamaları, hayvanlara karşı empati ve merhamet duygularının geliştiğini göstermektedir. Nitekim bazı düşünürler, insanın akıl yeteneğinin hayvanlar üzerinde mutlak bir egemenlik değil, aksine onlara adil ve insancıl davranma sorumluluğu doğurduğunu savunmuşlardır (Bodson, 1983). Bu nedenle antik dünyada hayvanlar modern anlamda hak öznesi olarak kabul edilmemiş olsa da onların adil muamele görmesi gerektiğine ilişkin ahlaki bir bilinç ve duyarlılığın erken dönemlerden itibaren var olduğu görülmektedir.

19. yüzyıl öncesi Batı düşüncesinde, hayvanların ahlaki topluluğun dışında yer aldığı ve insanlara karşı doğrudan bir ahlaki yükümlülük doğurmadığı yönünde baskın bir anlayış hâkimdi. Bu yaklaşımda yükümlülüklerin yalnızca insanlara yönelik olduğu kabul edilirken, hayvanlar ahlaki statüden yoksun, nesnel varlıklar olarak değerlendirilmiştir (Francione, 2022). Bu düşünce, modern felsefenin öncülerinden Descartes'ta en açık biçimde görülmektedir. Mekanik bilim anlayışından etkilenen Descartes, insan dışındaki canlıların davranışlarını bilinçten yoksun mekanik süreçlerin sonucu olarak yorumlamış ve hayvanları işleyen makineler gibi değerlendirmiştir (Üner- Kaya, 2024, s. 73).

İslam hukukunun pozitif normları incelendiğinde, hayvanlara doğrudan hukuki kişilik tanınmadığı, ancak insanların hayvanlara karşı davranışlarını düzenleyen ayrıntılı kuralların bulunduğu görülmektedir (Stilt, 2008; Tlili, 2015, s. 225) Bu çerçevede en bilinen ilkelerden biri, hayvanların suya erişimini güvence altına alan “haqq al-şurb” (içme hakkı) ilkesidir (Wescoat, 1995, s. 637). Bu hak, Kur'an'da açıkça teyit edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: “Allah'ın elçisi onları uyardı: 'Allah'ın devesini ve onun içme sırasını rahatsız etmeyin!’” (Kuran 91:13). Evcil hayvanlar bakımından sahiplerinin beslenme, barınma, dinlenme ve aşırı yüklenmeme gibi yükümlülükleri açık biçimde düzenlenmiştir (Bousquet, 1958, s.31). Bu kuralların uygulanması ise kamu düzenini ve ahlaki davranışı denetlemekle görevli “hisba” kurumu aracılığıyla sağlanmıştır (Çakmak, 2024). Öte yandan hayvanlara verilen zarar, klasik hukukta çoğunlukla hayvana değil, onun malikine yönelmiş bir zarar olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, İslam hukukunda hayvanların doğrudan hak öznesi olarak kabul edilmemekle birlikte, güçlü bir koruma rejimi altında değerlendirildiğini göstermektedir.

Hayvan hakları hareketinin hedefleri zaman içerisinde değişim göstermiştir. Hareketin ilk dönemlerinde hayvanlara yönelik merhamet duygusunun geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Sonraki dönemlerde hayvansal ürün tüketiminin azaltılması, hayvanlara hukuki korumanın sağlanması ile hayvanların acı çekmesine yol açan insan faaliyetlerinin minimize edilmesi amaçlanmıştır. Hayvan hakları savunucularının farklı amaçlara odaklandıkları ve bu hedeflere ulaşmak için çeşitli yöntemler kullandıkları görülmektedir.

Şekil 1: Dünyada Ulusal Düzeyde Hayvan Mevzuatı-3 (GAL Association, 2025)

Hayvan hakları, “insan dışı hayvanların, insanların arzularına tabi olmaksızın, kendi isteklerine uygun bir şekilde yaşama hakkına sahip oldukları inancına dayalı ahlaki ilkeler” olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, hayvanların insan mülkiyetinde kabul edildikleri durumlar dışında, “ABD’den Birleşik Krallık’a, Çin’den Hindistan’a kadar dünya üzerindeki hemen her sanayi sonrası ülkede” (ulusal hayvan mevzuatını gösteren Şekil 1’deki haritanın da ortaya koyduğu üzere), bu ilkeleri fiilen güvence altına alacak hukuki bir koruma bulunmamaktadır.

Hayvanlara yönelik yasal hakların yokluğu, “insanların üstün ahlaki değere sahip oldukları varsayımından” kaynaklanmaktadır. Türçülük olarak adlandırılan bu yaklaşım, “hayvanlar hakkında konuşulma ve onlara muamele edilme biçimlerinde topluma yerleşmiş bir düşünce tarzı” olarak tanımlanmakta olup, insanların doğal dünyadan ayrı ve ona üstün olduklarına dair inancı içermektedir. Bu inancın kısmen “Yahudi-Hristiyan doktrini tarafından desteklendiği ve insan dışı hayvanların kötü muamelesini meşrulaştırmak için kullanıldığı” ifade edilmektedir. Bu tür bir insan istisnacılığı, tarihsel olarak “insana özgü olduğu kabul edilen çeşitli ölçütler” ile gerekçelendirilmiştir. İnsanların yalnızca “zevk için cinsel ilişki kuran, sosyal sorunları çözen veya ailevi bağlar geliştiren” tür olduğu iddia edilmiş; ancak söz konusu iddiaların tümü bilimsel bulgularla çürütülmüştür (Clarke, 2023).

Hayvan hakları Antik Çağ’dan modern döneme kadar kültürel, dinsel, felsefi ve hukuki unsurların etkisiyle şekillenmiş; modern dönemde ise uluslararası belgeler, ulusal yasalar ve anayasal ilkeler aracılığıyla sistematik bir boyut kazanmıştır. Ancak küresel ölçekte değerlendirildiğinde, hayvanların haklarının hâlen büyük oranda kısıtlı olduğu ve yalnızca insanın çıkarları çerçevesinde tanındığı açıktır.

³ Durum 1: Hayvan refahına ilişkin herhangi bir mevzuatın bulunmadığı ülkeler.

Durum 2: Temel ulusal yasalara sahip ülkeler: hayvanlara kötü muameleyi önlemeye yönelik yasalar (veya ceza kanunu hükümleri) ile hayvan refahına dair yeni düzenlemeler.

Durum 3: Hayvanlara yeni bir statü tanıyan medeni kanun hükümlerine sahip ülkeler.

Durum 4: Temel bir ulusal yasaya ek olarak, eyalet veya bölgesel düzeyde hayvanlara yeni bir statü tanıyan medeni kanun hükmü bulunan ülkeler.

Durum 5: Temel bir ulusal yasaya ek olarak, ulusal medeni kanunda hayvanlara yeni bir statü tanıyan hüküm bulunan ülkeler.

Durum 6: Temel bir ulusal yasaya ek olarak, eyalet ya da yerel anayasada hayvanlara dair bir ilkenin yer aldığı ülkeler.

Durum 7: Temel bir ulusal yasaya ek olarak, ulusal anayasa içinde hayvanlara dair bir ilkenin bulunduğu ülkeler.

Durum 8: Temel bir ulusal yasaya ek olarak, hayvanlara yeni bir statü tanıyan ulusal medeni kanun hükmü ile hayvanlara ilişkin bir anayasal ilkeye sahip ülkeler (GAL Association, 2025).

Akademik açıdan, hayvan haklarının evrensel normlar olarak benimsenmesi, etik, hukuki ve kültürel bir bütünlük içinde ele alınmasına bağlıdır.

Öte yandan Türk kültüründe hayvanlara yönelik yaklaşım, tarihsel süreklilik gösteren güçlü bir merhamet ve birlikte yaşam anlayışı üzerine kuruludur. Türk toplulukları asırlardır hayvanlarla iç içe bir yaşam sürmüştür; beslenme, ulaşım, savaş ve üretim faaliyetlerinde hayvanlardan yoğun biçimde yararlanırken, onları yalnızca ekonomik bir araç olarak görmemiştir (Yaşar & Yerlikaya, 2004, s. 43; Cansız, 2021, s. 187). Bu durum, hayvanların Türk kültüründe sembolik ve manevi anlamlar kazanmasına yol açmıştır. Nitekim destanlar, mitler ve yer adlarında hayvan figürlerinin yaygın biçimde yer alması, hayvanların toplumsal kimliğin kurucu unsurlarından biri olarak algılandığını göstermektedir. Göktürk türeyiş anlatılarında kurt figürünün ata olarak kabul edilmesi, hayvanlara duyulan saygının yalnızca pratik ihtiyaçlardan değil, aynı zamanda kutsal ve kültürel anlamlardan beslendiğini ortaya koymaktadır (Altun, 2019, s. 93; Erkoç, 2018, s. 59). Şamanist inanç sisteminde hayvanların ruh taşıdığı ve insan topluluğunun bir parçası olduğu düşünülmüş; bu nedenle sahipsiz hayvanlara zarar vermek uğursuzluk ve toplumsal felaketle ilişkilendirilmiştir (Ünlü, 2012, ss. 23-28). Böylece eski Türk toplumlarında sahipsiz hayvanların korunması, yalnızca etik bir tercih değil, aynı zamanda dinsel ve kültürel bir sorumluluk olarak kabul edilmiştir.

Bu koruyucu yaklaşım Osmanlı Devleti döneminde kurumsal ve toplumsal uygulamalarla daha belirgin hale gelmiştir. Osmanlı toplumunda hayvanlar kent yaşamının doğal sakinleri olarak kabul edilmiş ve onların korunması için vakıf sistemi başta olmak üzere çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir (Erden, 2021, ss. 23-26). Sahipsiz hayvanların beslenmesi amacıyla kurulan vakıflar, hayvanlara yönelik toplumsal sorumluluğun kurumsallaştığını göstermektedir. Bu çerçevede “mancacılık” mesleği, sokak hayvanlarının düzenli biçimde beslenmesini sağlayan önemli bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır. Mancacılar, halktan topladıkları bağışlarla hayvanları besleyen seyyar görevliler olup özellikle Ramazan aylarında artan hayır faaliyetleri sayesinde daha yaygın biçimde faaliyet göstermiştir (Menekşe, 2022, s. 95). Ayrıca Osmanlı’da kasapların kış aylarında dağlık bölgelerde yaşayan vahşi hayvanlar için et ayırdığı ve bu uygulamaların kimi zaman vergisel kolaylıklarla desteklendiği bilinmektedir. Bu durum, Osmanlı hayvan koruma anlayışının yalnızca şehir içindeki sahipsiz hayvanları değil, ekolojik dengeyi gözetken daha geniş bir perspektife sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim dönemin seyyahları da Osmanlı şehirlerinde hayvanların halk tarafından düzenli olarak beslendiğini ve bu canlılara karşı olağanüstü bir merhamet kültürünün varlığını gözlemlemişlerdir (Sümer, 2021, ss. 2631-2632).

Bununla birlikte Osmanlı’nın son dönemlerinde modernleşme politikalarının etkisiyle hayvanlara yönelik yaklaşımda önemli kırılmalar yaşanmıştır. 1910 yılında İstanbul’daki sahipsiz köpeklerin Sivriada’ya sürülmesiyle sonuçlanan Hayırsızada olayı, geleneksel koruyucu anlayışın yerini kamu düzeni ve modern kentleşme kaygılarının aldığı dramatik bir örnek olarak değerlendirilmektedir (Aykanat, 2024, ss. 62-64). Bu dönüşüm, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de etkisini sürdürmüştür; erken Cumhuriyet yıllarında hayvanlara ilişkin düzenlemeler ağırlıklı olarak kamu sağlığı, ekonomik verimlilik ve salgın hastalıklarla mücadele gibi amaçlara odaklanmıştır (Melikoğlu, 2009, ss. 40-41). Ancak uluslararası düzeyde hayvan hakları tartışmalarının güçlenmesiyle birlikte Türkiye’de de normatif bir değişim süreci başlamış; özellikle 1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi sonrasında koruma odaklı hukuki düzenleme arayışları hız kazanmıştır. Bu süreç, Türkiye’nin 2003 yılında Evcil Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi’ne taraf olması ve 2004 yılında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle somutlaşmıştır. Söz konusu kanun, hayvanları ilk kez “duyarlı canlılar” olarak tanımlamakla birlikte, hazırlanış sürecinde insan merkezli refah yaklaşımının belirleyici olduğu da dikkat çekmektedir. Böylece Türk kültüründe sahipsiz hayvanlara yönelik yaklaşım, Orta Asya’dan Osmanlı’ya ve Cumhuriyet’e uzanan süreklilik içinde merhamet, toplumsal dayanışma ve modern hukuk normlarının etkileşimiyle şekillenen özgün bir

tarihsel çizgi ortaya koymaktadır. Bu tarihsel sürekliliğe rağmen, hayvanlara yönelik koruyucu yaklaşım modern hukuk sistemine doğrudan yansımamış; özellikle ceza hukuku alanında uzun süre insan merkezli ve mülkiyet odaklı bir düzenleme anlayışı egemen olmuştur.

Sokak köpeklerine ilişkin 2024 yılındaki yasal düzenleme süreci yalnızca kamu güvenliği veya hayvan refahı tartışması olarak değil, aynı zamanda yoğun bir söylem ve algı mücadelesi alanı olarak da ortaya çıkmıştır. Sürecin nasıl başladığı, hangi aktörler tarafından hangi kavramların dolaşıma sokulduğu ve kamuoyunun hangi retorik araçlarla mobilize edildiği, ayrı bir analitik incelemeyi gerektirmektedir. Tartışmanın erken evrelerinde “sahipsiz hayvan” yerine “başiboş köpek” kavramının dolaşıma sokulması, söylem analizi açısından önemlidir. “Sahipsiz” ifadesi nötr bir hukuki statüye işaret ederken, “başiboş” ifadesi kontrolsüzlük ve tehdit çağrışımı üretmektedir. Literatürde bu tür kavramsal kaymalar, bir meselenin güvenlik tehdidi olarak kodlanmasına yönelik söylemsel strateji olarak değerlendirilir (Tarakçı, 2025). Bazı yayınlarda, sokak köpeklerinin kontrol altına alınmaması halinde nüfuslarının geometrik artış göstereceğine dair yüksek projeksiyonların dile getirildiği görülmektedir. Bu projeksiyonların doğruluğu tartışmalı olsa da bu tür sayıların kamuoyu algısında “yaklaşan kriz” duygusu yaratma işlevi gördüğü söylenebilir.

Belirli trajik olayların – özellikle çocuk ölümlerinin – tartışmanın merkezine yerleştirilmesi, duygusal mobilizasyon stratejisinin parçası olarak okunabilir. Bir bireysel olayın kamusal politika değişimi için referans noktası haline gelmesi, siyasal iletişim literatüründe “moral shock” olarak adlandırılmaktadır. Bu tür şok olaylar, teknik tartışmayı duygusal zemine çekerek politika tercihlerinin daha hızlı şekillenmesine katkı sağlar. Bu çerçevede kurulan bazı sivil toplum yapıları, kamu güvenliği perspektifini önceliklendirmiş ve sokak hayvanlarının kamusal alandan tamamen çekilmesini savunmuştur (Güvenli Sokaklar Derneği, 2026). Buna karşılık diğer çevreler, bu yaklaşımın sistematik bir “algı çalışması” ile desteklendiğini ve toplumsal hassasiyetlerin bilinçli biçimde yönlendirildiğini ileri sürmektedir. Tartışmanın ilerleyen aşamalarında söylemin sertleştiği ve zaman zaman şiddet çağrışımları içeren ifadelerin dolaşıma girdiği gözlemlenmektedir. Hayvan hakları savunucularına veya karşıt görüşteki aktörlere yönelik ağır ifadeler, kamusal tartışmanın rasyonel zeminden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Bu tür retorik, iki önemli risk üretmektedir:

- a) Politik tartışmanın güvenlik diline sıkışması,
- b) Toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesi.

Özellikle “bugün köpekler, yarın...” şeklinde kurulan zincirleme tehdit anlatıları, düzenlemeyi daha geniş bir otoriterleşme bağlamına yerleştiren karşı söylemin parçasıdır. Bu tür söylem, meselenin hayvan politikası olmaktan çıkarılarak rejim tartışmasına dönüştürülmesine katkı sağlamaktadır (Tarakçı, 2025).

Türkiye’de hayvanların ceza hukuku bakımından korunmasına ilişkin yaklaşım tarihsel olarak incelendiğinde, uzun süre hayvanların bağımsız bir hukuki değer olarak değil, mülkiyet ilişkisi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Nitekim 1926 tarihli 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda hayvanlara ilişkin düzenlemeler, esasen hayvan sahibinin malvarlığı hakkını korumaya yönelmişti. Kanun’un 521. maddesi başkasına ait bir hayvanın öldürülmesi veya zarara uğratılmasını suç sayarken, bu koruma yalnızca sahipli hayvanlarla sınırlı tutulmuş; sahipsiz hayvanlar hukuki koruma dışında bırakılmıştır. Aynı Kanun’un 577. maddesinde hayvanlara gereksiz yere kötü muamele edilmesi yaptırıma bağlanmış olsa da bu hüküm modern anlamda hayvan refahını değil, daha çok kamu düzenini ilgilendiren bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede erken Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu yıllarda hayvanların ceza hukukundaki konumunun esasen ekonomik değer ve eşya niteliği temelinde şekillendiği söylenebilir.

2004 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda da benzer bir yaklaşımın büyük ölçüde devam ettiği görülmektedir. Kanun’un 151. maddesinin ikinci fıkrasında sahipli hayvanın öldürülmesi

veya zarar görmesi suç olarak düzenlenmiş olmakla birlikte, burada korunan hukuki değer hayvanın kendisi değil, malvarlığı hakkı çerçevesinde hayvan sahibidir. Nitekim bu hüküm 2021 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı Kanun'un 177. maddesi hayvanın tehlike yaratması durumunda sahibinin sorumluluğunu düzenleyerek insan güvenliğini korumayı amaçlamakta; çevre suçlarına ilişkin 181 ve 182. maddelerde ise hayvanlar dolaylı biçimde çevre ve kamu sağlığı kapsamında ele alınmaktadır. Hayvanlarla cinsel ilişkiyi yasaklayan 226. maddede dahi korunan hukuki yararın hayvan refahı değil, genel ahlak olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle 2021 reformuna kadar Türkiye'de Ceza hukuku'nun hayvanları doğrudan koruyan değil, insan merkezli bir yaklaşım içinde dolaylı biçimde düzenleyen bir karakter taşıdığı söylenebilir.

Bu yaklaşımda önemli bir kırılma, 9 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe giren "Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile gerçekleşmiştir. Bu düzenleme ile hayvanlara yönelik bazı fiiller ilk kez kabahat olmaktan çıkarılarak suç kapsamına alınmış ve hayvanların hukuki statüsünde normatif bir dönüşüm yaşanmıştır. Böylece hayvanların yalnızca mal niteliği taşıyan varlıklar olarak görülmesi anlayışı zayıflamış; hayvanların "duyarlı canlı" olduğu yönündeki yaklaşım hukuki metinlerde daha belirgin hale gelmiştir. Reform kapsamında hayvanlara işkence, öldürme, cinsel saldırı ve terk etme gibi fiiller için hapis cezaları öngörülmüş; yerel yönetimlerin kısırlaştırma, aşılama ve rehabilitasyon faaliyetlerine ilişkin sorumlulukları güçlendirilmiş ve ülke genelinde kısırlaştırma seferberliği hedeflenmiştir. Bu düzenlemeler sivil toplum kuruluşları tarafından uygulama bakımından yetersiz görülmekle birlikte, hayvanların hukuki statüsünün güçlendirilmesi yönünde önemli bir ilerleme olarak değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, 2024 yılında yapılan mevzuat değişiklikleri ile sahipsiz köpeklerin bakımevlerinde tutulmasının esas hale getirilmesi ve belediyelere barınak kurma yükümlülüklerini yerine getirmeleri için 2028 yılına kadar süre tanınması, hayvan refahı politikalarında yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemeler bir yandan yerel yönetimlerin kurumsal sorumluluklarını genişletirken, diğer yandan uygulamadaki kapasite sorunları ve fiili pratikler nedeniyle normatif hedeflerle sahadaki uygulamalar arasında belirgin bir uyumsuzluk bulunduğu yönünde eleştirilmektedir. Uygulama yönetmeliğinin yayımlanmasının ardından, bazı siyasi aktörler tarafından düzenlemenin yerel yönetimler bakımından önemli idari ve mali sonuçlar doğuracağı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Ana muhalefet partisi yönetimi tarafından belediyelere gönderildiği belirtilen bir genelgede, özellikle sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrol altına alınamadığı durumlarda yaşam hakkına müdahale niteliği taşıyabilecek kararların belediye meclislerine bırakılmasının, yerel yönetimleri doğrudan toplumsal tepkinin muhatabı hâline getirebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca barınak kapasitesi, mali kaynakların yetersizliği ve uygulama süreçlerindeki belirsizliklerin, belediyeler ile merkezi idare arasındaki yetki ve sorumluluk dağılımı bakımından tartışma yaratabileceği ileri sürülmüştür. Hayvan sahiplenme prosedürlerine getirilen yeni idari koşulların ise fiilen sahiplendirme oranlarını etkileyebileceği ve barınaklardaki yoğunluğu artırabileceği yönünde görüşler dile getirilmiştir. Bu değerlendirmeler, sahipsiz hayvanlara ilişkin düzenlemelerin yalnızca hayvan refahı ve kamu güvenliği boyutuyla değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesi, mali özerkliği ve demokratik meşruiyeti çerçevesinde de analiz edilmesi gerektiğini göstermektedir (Özgenç, 2024). Bu durum, Türkiye'de hayvan koruma hukukunun gelişiminin yalnızca normatif düzenlemelerle değil, idari kapasite, denetim mekanizmaları ve toplumsal uygulama düzeyi ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte hayvanların hukuk düzenindeki konumu yalnızca ceza hukuku normlarıyla sınırlı değildir. Bir hukuk sisteminde varlıkların statüsü, esas olarak özel hukuk düzenlemeleri çerçevesinde belirlenmektedir. Bu nedenle hayvanların hukuki niteliğinin bütüncül biçimde değerlendirilebilmesi için, ceza hukukundaki dolaylı koruma anlayışının yanı sıra medeni hukuk ve borçlar hukuku

alanındaki düzenlemelerin de incelenmesi gerekmektedir. Nitekim Türk hukuk sisteminde hayvanların hukuki statüsünün temel çerçevesinin, uzun süre özel hukuk hükümleri aracılığıyla şekillendiği görülmektedir.

Hayvanların hukuki statüsünün yalnızca ceza hukuku bakımından değil, özel hukuk düzenlemeleri çerçevesinde de büyük ölçüde eşya hukuku anlayışı içinde şekillendiği görülmektedir. Nitekim 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda hayvanlara özgü bağımsız bir hukuki statü tanımlanmamış; çeşitli maddelerde hayvanların mülkiyet konusu olabilen taşınır varlıklar kapsamında değerlendirildiği anlaşılmıştır. Kanun hükümleri, hayvanların başkasının arazisine girmesi, satışa konu edilmesi, sahipsiz hale gelmesi veya üzerlerinde rehin kurulabilmesi gibi durumları düzenlerken esas olarak mülkiyet ilişkilerini korumayı amaçlamaktadır. Benzer biçimde 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda da hayvan bulunduranın sorumluluğu, hayvanların alım satım, kiralama ve hapis hakkına konu olabilmesi gibi hükümler, hayvanların bağımsız hak öznesi olarak değil, hukuki işlemlere konu olabilen varlıklar olarak ele alındığını göstermektedir. Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin özel hukuk sisteminde hayvanların uzun süre eşya rejimi içinde konumlandırıldığı ve koruma yaklaşımının esasen insan menfaatleri merkezli olduğu anlaşılmaktadır.

2. Hukuki ve Etik Çerçeve Hayvan Refahı

Hayvan refahı kavramının kökeni, ulusal anayasal düzenlemelerden ziyade Avrupa hukukuna dayanmaktadır. Bununla birlikte, farklı hukuk sistemlerinde de bu kavramın benimsendiği görülmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1966 tarihli "Animal Welfare Act" (Pub. L. 89-544) ile Güney Afrika'da 1962 tarihli "Animal Protection Act 71" kapsamında hayvan refahına ilişkin hükümler yer almıştır. Bu düzenlemelerde temel ilke, hayvanların makul bir neden olmaksızın acıya, ıstıraba veya zarara maruz bırakılmaması gerektiği yönündedir. Hayvan refahı, hayvanların acıdan, zarardan veya gereksiz kısıtlamalardan uzak, türlerine uygun bir yaşam sürmelerini sağlayan insan faaliyetlerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Sokak hayvanları bağlamında bu yaklaşım, onların açlık, susuzluk, hastalık, şiddet veya terk edilme gibi risklerden korunmalarını zorunlu kılmaktadır.

İlk bakışta hayvan refahı ile hayvan koruma kavramlarının eş değer olduğu düşünülebilir. Ancak ayırım dikkatli biçimde ele alındığında, hayvan refahı anlayışının daha çok insan merkezli bir çerçevede, hayvanların kullanılmaya devam edildiği, fakat bu kullanımın daha "insancıl" koşullarda yürütülmesini öngören bir yaklaşımı ifade ettiği görülmektedir (Fraser, 2008, s. 2-3, Broom, 2011). Buna karşılık, hayvan hakları kavramı, hayvanların bağımsız ahlaki bir değere sahip olduklarını, yalnızca refahlarının değil aynı zamanda yaşam, özgürlük ve sömürülmeme gibi temel haklarının da tanınması gerektiğini ileri sürmektedir (Regan, 1986; Garner, 2012; Ladwig, 2023, s.1-2). Dolayısıyla hayvan refahı yaklaşımı hayvanların "daha az acı çekmesini" hedeflerken; hayvan hakları yaklaşımı, onların "hiç sömürülmemesi" gerektiğini savunmaktadır (Francione, 2022).

Hukuki düzenlemelerde hayvanların refahını güvence altına almak amacıyla çeşitli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler arasında hayvanların sağlığı, doğal davranışlarını sergileyebilmesi ve bireysel esenliği öne çıkmaktadır. Yasal çerçevede barınak koşulları, alan büyüklüğü ve iklimlendirme gibi unsurların hayvan refahını güvence altına almaya yönelik olduğu görülmektedir⁴. Ancak özellikle tarımsal hayvancılıkta üretimin büyük ölçüde et odaklı olması, bu düzenlemelerin etik açıdan yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Nitekim, gıda üretiminde hayvanların yoğun sömürüsü, hayvan refahı

⁴ Hayvanların refahını sağlamaya yönelik düzenlemeler barınak koşulları, alan büyüklüğü ve iklimlendirme gibi unsurları kapsasa da sokak hayvanları söz konusu olduğunda bu kriterlerin çoğu zaman yerine getirilmediği görülmektedir. Kentlerde kontrolsüz şekilde çoğalan hayvan nüfusu, belediyeler için ciddi bir sorumluluk alanı yaratmaktadır. Ancak uygulamada, sokak hayvanlarının refahına ilişkin politikaların çoğunlukla "toplum huzurunu sağlama" odaklı olduğu ve hayvanların bireysel ihtiyaçlarını gözetmede yetersiz kaldığı eleştirilmektedir. Sokak köpeklerinin ya da kedilerinin barınaklara kapatılması, uygun sağlık ve beslenme koşullarından yoksun bırakılması veya kısırlaştırma çalışmalarının düzensiz yürütülmesi, hayvan refahı ilkeleriyle uyumlu görülmemektedir.

tartışmalarını keskinleştirmekte ve etik baskıları artırmaktadır (Discherl, 2013, s. 1; Grimm, 2012). Bu durum, hukuki düzenlemelerin etik bağlamdan ayrı düşünülemeyeceğini göstermektedir (Binder, 2010, s. 23). Hayvanların refahını sağlamaya yönelik düzenlemeler barınak koşulları, alan büyüklüğü ve iklimlendirme gibi unsurları kapsasa da sokak hayvanları söz konusu olduğunda bu kriterlerin çoğu zaman yerine getirilmediği görülmektedir. Kentlerde kontrolsüz şekilde çoğalan hayvan nüfusu, belediyeler için ciddi bir sorumluluk alanı yaratmaktadır. Ancak uygulamada, sokak hayvanlarının refahına ilişkin politikaların çoğunlukla “toplum huzurunu sağlama” odaklı olduğu ve hayvanların bireysel ihtiyaçlarını gözetmede yetersiz kaldığı eleştirilmektedir. Katolik doktrini, Hristiyan hayvan etiği, biyosantrik yaklaşımlar ve modern felsefi görüşler bu tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadır (Tobias ve Morrison, 2015; Remele, 2016). Ancak etik algılardaki bu dönüşümün toplumsal düzeyde ne ölçüde benimsendiği yeterince ampirik biçimde araştırılmamıştır. Bazı çalışmalarda modern toplumlarda ölçülü bir antropomerkezcilik ile zayıflatılmış bir biyomerkezcilik arasında gerilim bulunduğu ortaya konmuştur (Blumer, 2007, s. 27- 28).

Hayvan kullanımının ahlaki boyutuna ilişkin tartışmaların özellikle Avrupa’da giderek arttığı gözlenmektedir. İskandinav ülkeleri, Birleşik Krallık, Benelüks ülkeleri, Avusturya ve İsviçre gibi bölgelerde hayvan refahı ve çevre korumasına dair toplumsal tartışmalar yoğunlaşmıştır (Steiger, 2007; Verbeke, 2009; Richter, 2007). Bu tartışmaların çoğunlukla kaynakların paylaşımı, kitlesel tüketim ve endüstriyel hayvancılığın eleştirisiyle bağlantılı olduğu görülmektedir (Discherl, 2013, s. 11). Talepler, hayvancılığın yalnızca verimlilik odaklı bir anlayıştan uzaklaştırılması ve ekolojik temelli bir “yaratılış sorumluluğu”na yönelmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Reller ve Holdinghausen, 2011). Bu bağlamda, başlangıçta dinsel gerekçelere dayanan hayvan hakları savunusu önemli olsa da modern dönemde seküler ve pragmatik gerekçelerin de öne çıktığı görülmektedir. Artan şehirleşme, et skandalları ve medya etkisi, hayvan refahı bilincinin yükselmesinde önemli faktörler olmuştur (Kayser, Böhm ve Spiller, 2011).

Avrupa Birliği, hayvan refahına mevzuatta güçlü biçimde yer vermiştir. Maastricht Antlaşması’na eklenen 24 No’lu Bildirge’de hayvan refahının belirli politika alanlarında dikkate alınması gerektiği belirtilmiş, ancak bağlayıcı olmamıştır (Schmidt, 2012, s. 431; Nettesheim, 2014, s. 1). 1997 Amsterdam Antlaşması ile kabul edilen 33 No’lu Protokol’de ise hayvan refahının tarım, taşımacılık, iç pazar ve araştırma alanlarında dikkate alınması zorunlu hale gelmiştir (OJ 1997, C 340/110; Nettesheim, 2014, s. 2). Nihayetinde 2009 Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 13. maddesinde hayvanların “duyarlı varlıklar” olduğu kabul edilerek, hayvan refahının tüm politika alanlarında gözetilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır (Hirt vd., 2016, s. 20). Bu gelişmeler, hayvan koruma anlayışının ötesine geçilerek, hayvanların hak öznesi olarak değerlendirilmesine yönelik kapının aralandığını göstermektedir.

3. Belediyelerin Sahipsiz Hayvanlara İlişkin Sorumluluğunun Hayvan Refahı Perspektifinden Hukuki Analizi

Yerel yönetimlerin hayvanların korunması ve sahipsiz hayvanların çevreye ve insanlara zarar vermesinin önlenmesine ilişkin görev ve yükümlülükleri Hayvanları Koruma Kanunu⁵ ve ilgili mevzuat⁶ çerçevesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiş, bu kapsamda sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplanarak bakım evlerine götürülmesi, Bakanlık veri tabanına kaydedilmesi, rehabilitasyonlarının

⁵ 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi ile 6’nıncı maddesinin dördüncü fıkrasında, herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm mahalli idarelerin (il özel idaresi, köy, belediye) sorumlulukları düzenlenmiştir. Aynı Kanun’un Ek 1’inci maddesinde ise özellikle belediyelerin yükümlülüklerine yer verilmiştir. Ayrıca, 5199 sayılı Kanun’un uygulanmasına yönelik olarak çıkarılan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği de belediyelerin sahipsiz hayvanlarla ve dolayısıyla sokak köpekleriyle ilgili görev ve yetkilerini ayrıntılı biçimde düzenlemektedir.

⁶ “Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği” (13 Aralık 2024) [Resmî](#) Gazete, Sayı: 32751

sağlanması, barındırılmaları ya da sahiplendirilmeleri ile ilgili temel sorumluluk belediyelere verilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7/1-m maddesinde, hayvan barınaklarının yapılması ve yaptırılması görevi doğrudan büyükşehir belediyelerine yüklenmiştir. Bunun dışında büyükşehir belediyelerine, sokak hayvanlarıyla ilgili başka bir görev verilmediği görülmektedir. Öte yandan Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda açıkça büyükşehir belediyelerine bırakılmayan belediye görevlerinin ilçe belediyelerine ait olduğu anlaşılmaktadır. 5199 sayılı Kanun'a göre öngörülen şartların varlığı halinde hayvanların yaşamına son verilmesine ilişkin hükümler uygulanmakta, belediye meclislerince alınan kararlarla Avrupa Hayvanların Korunmasına Dair Sözleşme'nin hükümlerine uyulması gerekmektedir.

Hayvanları Koruma Kanunu'nda 2004 yılından 2024 yılına kadar sahipsiz hayvanların aşılma kısırlaştırıldıktan sonra tekrar bulundukları ortama bırakılmaları öngörülmüşken, yapılan yeni düzenleme ile bu uygulamadan köpekler açısından vazgeçilmiş ve hayvan bakımevi kavramı yeniden tanımlanarak sahiplendirilinceye kadar hayvanların barındırıldığı ve rehabilite edildiği kurumlar olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede köpekler yalnızca bakımevlerinde tutulacak, rehabilite edilen kediler ise bakımevlerinde veya doğal yaşam alanlarının kapasitesine bağlı olarak uygun görülen alanlara bırakılabilecektir. Bakımevlerine alınan tüm hayvanların Bakanlık veri sistemine kaydedilmesi ve köpeklerin sahiplendirilinceye kadar bakımevlerinde barındırılması zorunlu kılınmıştır. Bakımevlerinin kurulabilmesi için Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Sahipsiz hayvanlara yönelik hizmetler Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Kanun gereğince büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan belediyeler bakım evi kurmakla yükümlü tutulmuş, bu yükümlülüğün 31 Aralık 2028 tarihine kadar yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır.

3.1 Bakımevleri için Kaynak Ayrılması ve Kullanılması

Mevzuat kapsamında, hayvan bakımevlerinin ve hayvanlara yönelik hizmetlerin yürütülmesi amacıyla yerel yönetimlerin bütçelerinden belirli oranlarda kaynak tahsis edilmesi ve bu kaynakların yalnızca belirlenen amaç doğrultusunda kullanılması zorunlu hale getirilmiştir.

Tablo 1. Belediyelerin Bakımevleri için Zorunlu Kaynak Ayırma Oranı⁷

Statü	Oran	Açıklama
Büyükşehir Belediyeleri	Son üç yılın kesinleşmiş bütçe gelirlerinin binde üçü	Ayrılan ödeneklerin başka bir amaçla kullanılmasına izin verilmez.
Diğer Belediyeler	Son üç yılın kesinleşmiş bütçe gelirlerinin binde beşi	Belirlenen kaynak yalnızca bakımevleri ve doğal yaşam alanları için kullanılır.

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), 2025, s. 8

Büyükşehir belediyelerinin, son kesinleşmiş üç yıllık bütçe gelirlerinin binde üçü oranında; diğer belediyelerin ise aynı döneme ait bütçe gelirlerinin binde beşi oranında kaynak ayırması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu ödeneklerin başka amaçlarla kullanılması yasaklanmıştır.

Tablo 2. Bakımevleri için Kaynak Ayrılması ve Kullanılmasında Sorumlular

⁷ İl Hayvanları Koruma Kurulu tarafından bakımevinin veya doğal yaşam alanının, il sınırları içindeki köpek sayısına göre yeterli olduğu yönünde karar verilinceye kadar, ayrılan mali kaynağın en az yüzde ellisinin yeni bakımevlerinin ve doğal yaşam alanlarının oluşturulmasına ya da mevcut kapasitelerinin artırılmasına tahsis edilmesi zorunlu kılınmıştır (Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği m.7/1-p).

Görev	Sorumlular
Kaynağın Ayrılması	Belediye Başkanı, Belediye Meclisi Üyeleri
Kaynağın Ayrılmaması veya Amaç Dışı Kullanımı	Belediye Başkanı, Belediye Görevlileri (6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası öngörülür.)

Kaynak: TBB, 2025, s. 8<

Oranın matrahı, en son kesinleşmiş bütçe gelirleri esas alınarak belirlenmekte ve hem öz gelirlerden hem de genel bütçeden aktarılan paylardan oluşan tutar dikkate alınmaktadır. Kaynağın ayrılmaması ya da ayrıldığı halde kullanılmaması durumunda ise sorumlular hakkında hapis cezası uygulanması hükme bağlanmıştır (5199 s. Kanun, Ek m. 1/3).

3.2 Sahipsiz Hayvanlar İçin Doğal Yaşam Alanları Oluşturulması

Doğal yaşam alanları, bakımevlerine getirilen hayvanların tedavi, parazitlerle mücadele, aşılama, kısırlaştırma ve dijital kimliklendirme gibi rehabilitasyon süreçlerinin tamamlanmasının ardından, hayvan refahı ilkeleri gözetilerek barındırıldıkları ve yerel yönetimlerce oluşturulan alanlar olarak tanımlanmıştır (TBB, 2025, s. 8). Bu alanların kurulabilmesi için bakanlıktan izin alınması zorunlu tutulmuş, ayrıca yönetmelikte çeşitli teknik ve idari şartların sağlanması öngörülmüştür. Bu bağlamda çevrenin sabit yapılarla sınırlandırılarak giriş çıkışların kontrol altına alınması, hayvan sayısına göre kulübe veya korunaklı kapalı bölmeler oluşturulması, yavrular ve küçük ırk köpekler için sekiz metrekare, büyük ırklar için ise on metrekarelik alan ayrılması, temizlenebilir ve dezenfekte edilebilir malzeme kullanılması, yemlik ve sulukların sürekli erişilebilir kılınması gereklilikler arasında sayılmıştır (Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği, m.20).

Hayvan bakımevleri ve doğal yaşam alanlarının kurulacağı yerlerin seçimi, Hayvanların Korunmasına İlişkin Uygulama Yönetmeliği hükümleri doğrultusunda belirlenmekte ve bu süreçte çeşitli kriterlerin dikkate alınması zorunlu kılınmaktadır. Bu çerçevede afet riski taşıyan bölgeler dışında alanların seçilmesi, akarsu, göl, deniz ve sulak alanlara, mezbaha, mandıra ya da insan gıdası üretim tesislerine en az beş yüz metre, düzenli depolama alanlarına ise en az bir kilometre mesafede yer alan bölgelerin tercih edilmesi gerekmektedir. Ayrıca kötü koku yayılımının önlenmesi amacıyla yerleşim alanlarının dışında ve ulaşım kolaylığı bulunan araziler seçilmekte, su, yol ve elektrik gibi altyapı imkânlarının mevcut olması aranmaktadır. Arazi seçimine ilişkin olarak İl Tarım ve Orman Müdürlükleri ile İl Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüklerinin görüşleri alınmaktadır. Bakımevleri ve hayvan hastanelerinin kurulması için Hazineye ait taşınmazlardan yararlanılması mümkün görülmüş, söz konusu arazilerin bu amaç doğrultusunda öncelikli olarak tahsis edileceği ifade edilmiştir (5199 s. Kanun, m.6). Benzer şekilde orman alanlarının da hayvan bakımevi, doğal yaşam alanı ve hayvan mezarlığı kurulması amacıyla tahsis edilmesi mümkündür (6831 sayılı Orman Kanunu, m.17/3). Öte yandan, doğal sit alanlarında hayvan bakımevleri ve doğal yaşam alanları yapılabilmesine dair karar kapsamında, koruma altındaki alanların birinci derece doğal sit niteliği taşıması durumunda, alanın biyolojik çeşitliliği, ekolojik yapısı, jeolojik ve peyzaj özellikleri göz önünde bulundurularak Tabii Varlıkları Koruma Bölge Komisyonlarınca uygun görüldüğü takdirde imar planı veya geçiş dönemi planı çerçevesinde sahipsiz hayvanlara yönelik bakımevi ve doğal yaşam alanlarının yapılabileceği karara bağlanmıştır (15 Ağustos 2025 tarihli ve 32987 sayılı R.G. [144 sayılı İlke Kararı]).

3.3 Hayvan Bakımevlerinde Bulunması Gereken Asgari Birimler ve Aranacak Şartlar

Hayvan bakımevlerinde kurulması öngörülen birimlerin, hayvan sayısı ile uyumlu olacak şekilde planlanması ve zorunlu ihtiyaçlara göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, birbirinden bağımsız faaliyet gösteren bölümler ile hayvanların barındırıldığı alanlardan ayrı olması gereken birimler tanımlanmıştır. Doğal yaşam alanları ise bakımevi açısından zorunlu bir unsur olmamakla

birlikte, hayvan refahının gözetilmesi amacıyla yerel yönetimler tarafından kurulabilmekte, bakımevlerine bitişik veya bağımsız olarak birden fazla yerde oluşturulabilmektedir (Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği m.18).

Tablo 3. Hayvan Bakımevlerinde Asgari Bulunması Gereken Birimler

Birbirinden Bağımsız Olacak Birimler	Hayvanların Bulunduğu Bölümlerden Ayrı Olacak Birimler
Her hayvanın davranışsal gereksinimlerine uygun kapalı ve açık bölmeler	Muayene odası
Karantina bölümü	Ameliyat odası
Ameliyat sonrası bakım alanı	Personel odası
Yavru ve anne hayvan bölümü	Duş, depo ve tuvalet
Hayvan müşahade alanı	Veteriner hekim odası
Hayvan yiyeceklerinin hazırlandığı mutfak	Yönetim odası
	Tıbbi atık bölümü
	Hayvan atığı bölümü

Kaynak: TBB, 2025, s. 11

Hayvan bakımevlerinde aranacak şartlar ise mevzuat ile ayrıntılı olarak belirlenmiş, bu çerçevede öncelikle gerekli izinlerin alınması zorunlu kılınmıştır. Müşahade alanlarının hâkim rüzgâr yönüne ters biçimde ve kolay temizlenebilen malzemelerle inşa edilmesi, barınma bölümlerinin güneş ışığını alacak şekilde düzenlenmesi ve idari odalar, personel odaları, duş, tuvalet, veteriner odası, muayene ve ameliyat odalarının hayvanların bulunduğu alanlardan ayrı şekilde konumlandırılması öngörülmüştür. Yemlik ve sulukların temizlenebilir malzemeden yapılması, her hayvan değişiminden önce dezenfekte edilmesi, zeminde idrar ve benzeri atıkların birikmesini önleyecek sistemlerin kurulması ve kafeslerdeki altlıkların günlük temizlenmesi gerekmektedir. Kimyasal dezenfektanların hayvanlara zarar vermeyecek biçimde uygulanması, patojen mikroorganizmalara karşı yılda en az bir kez dezenfeksiyon yapılması, karantina bölmelerinin şüpheli hayvanlar için ayrı olarak tasarlanması ve doğal havalandırmanın sağlanması şart koşulmuştur. Ayrıca yavru ve küçük ırk köpekler için en az sekiz metrekare, büyük ırk köpekler için ise on metrekarelik açık ve kapalı alan ayrılması gerektiği düzenlenmiştir (Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği, m.19).

3.4 Danıştay Kararları Bağlamında Sahipsiz Hayvanlarla İlgili Belediyelerin Sorumluluklarının Değerlendirilmesi

Sahipli bir hayvanın herhangi bir kişiye veya malvarlığına zarar vermesi durumunda, söz konusu hayvanın bakım ve gözetimini üstlenen kişinin hukuki ve cezai sorumlulukları bulunduğu kabul edilmektedir. Borçlar Kanunu'nun "Hayvan bulunduranın sorumluluğu" başlıklı 67. maddesinde, hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kimsenin, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, gözetimi altındaki hayvanı başkalarının yaşamı ve beden bütünlüğü bakımından tehlike oluşturacak şekilde serbest bırakan veya kontrolünü sağlamada ihmal gösteren kişilerin eylemlerinin, Türk Ceza Kanunu'nun 177. maddesi kapsamında cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin kararlarında da vurgulandığı üzere,

bu suç, tehlike suçu niteliği taşımakta olup, zararın meydana gelmesi zorunlu değildir. Ancak hayvanın fiilen bir zarar meydana getirmesi halinde eylem farklı nitelendirilmekte ve failin en ağır cezası gerektiren suçtan sorumluluğu gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, gözetim altındaki köpeğin saldırısı sonucu mağdurun basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaralanması halinde, failin taksirle yaralama suçundan cezalandırılması gerektiği ifade edilmekte, zararın oluşmadığı hallerde ise koşulların varlığı halinde tehlike suçundan sorumluluk doğabileceği kabul edilmektedir.

Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun kararında bu durum şu şekilde açıklanmıştır:

“İdare, yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini yerine getirirken, gerekli teşkilatı kurmak, bu teşkilatın aynı, şahsi ve mali imkân ve araçlarını hizmete hazır tutmak, hizmetin ifası sırasında hizmetin zamanında ve gereği gibi işlemesine devamlı olarak nezaret etmek ve hizmetin işleyişini kontrol etmekle sorumludur. Gerek hizmetin aynı, şahsi ve mali imkân ve araçlarının temin ve ifasındaki kusur, gerekse temin edilen bu araçlarla ifa olunan hizmetin geç işlemesi, gereği gibi veya hiç işlememesi; idareye, zarar gören kimselerin bu sebeplerle doğan zararlarını tazmin sorumluluğunu yükler.” (Danıştay İDDK, E. 1657/3421, K. 03.11.2014).

Nitekim, sokak köpeklerinin saldırısı sonucu bir çocuğun yaralanmasına ilişkin davada da Danıştay, kamu hizmetinin işleyişindeki yetersizlik, aksaklık ve düzensizliğin hizmet kusuru oluşturduğunu, bu nedenle hem maddi zararların hem de manevi tazminatın belediyece karşılanması gerektiğini hükme bağlamıştır (Danıştay 8. D., E. 2010/324, K. 2010/3782, T. 25.06.2010; İzmir BİM 6. İDD, E. 2016/601, K. 2017/47, T. 12.01.2017).

Bu içtihatlardan hareketle, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu uyarınca belediyelere bakımevi kurma yükümlülüğü verilmiş olmasına rağmen bu yükümlülük yerine getirilmediği takdirde, doğan zararlardan doğrudan belediyelerin sorumlu tutulacağı açıktır. Ayrıca bakımevi bulunsa dahi, yeterli personel, sokak hayvanı toplama ekibi veya veteriner bulunmaması gibi teşkilat eksiklikleri hizmetin gerektiği gibi yürütülmesini engelleyecek ve belediyelerin sorumluluğunu doğuracaktır.

Danıştay, İzmir’de yaşanan ve başıboş köpeklerden kaçan bir kişinin araç çarpması sonucu hayatını kaybettiği olayda da bu kriterleri uygulamış ve belediyenin, kamu hizmetinin işleyişini sürekli olarak kontrol etme ve gerekli önlemleri alma yükümlülüğünü yerine getirmediğine hükmetmiştir. Kararda ayrıca, illiyet bağı değerlendirmesi yapılmış ve belediyenin hizmet yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmediği, kişilerin kamusal alanda güven içinde yaşamasını sağlayacak önlemleri yeterince almadığı sonucuna ulaşılmıştır (Danıştay 8. D., 10098/5732, T. 18.06.2019).

Danıştay’ın içtihatları incelendiğinde belediyelerin, “sahipsiz hayvanların aşılınması, kısırlaştırılması ve alındıkları ortama bırakılmasıyla görevlerinin sona erdiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulmalarının mümkün olmadığı” net biçimde ortaya konulmaktadır. Danıştay 8. Dairesi’nin 19.03.2015 tarihli ve E.2011/1249, K.2015/2041 sayılı kararında, yerleşim merkezlerinin yanında toplu halde yaşayan sokak köpeklerinin yaşadıkları alanların “tam bir doğal ortam sayılamayacağı”, bu hayvanların evsel atıklarla beslendikleri ve her zaman yiyecek bulamama ihtimallerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, belediyelerin görevlerinin yalnızca hayvanların bakımlarını yapıp alındıkları ortama bırakmalarıyla sona ermediği, kamu hizmetinin devamlılığı ilkesi gereği sorumluluklarının devam ettiği vurgulanmıştır.

Aynı doğrultuda Ankara Çankaya’da yaşanan bir olayda, ilk derece mahkemesi belediyeyi sorumlu tutmamış olsa da, istinaf incelemesinde Bölge İdare Mahkemesi, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nin 7. maddesine dayanarak, belediyelerin kısırlaştırma, aşılama ve tıbbi bakımların ardından hayvanları alındıkları ortama geri bırakmakla kalmayıp, ayrıca bu hayvanların yaşam koşullarını izlemek ve gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduklarını belirtmiş ve belediyeyi sorumlu tutmuştur (Ankara 10. BİM, E.1052/753, K.09.06.2020).

Buna ek olarak, 5199 sayılı Kanun'un uygulama yönetmeliğinin 21. maddesi uyarınca belediyelerin, sahipsiz hayvanların bırakıldıkları ortamlarda gönüllü kuruluşlarla iş birliği yaparak besleme odakları kurma ve hayvanların beslenmesine yardımcı olma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Dolayısıyla, görev yalnızca rehabilitasyonla bitmemekte, hayvanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için düzenli bakım ve besleme desteğinin de sağlanması gerekmektedir.

Danıştay'ın 12.03.2021 tarihli ve E.2020/7528, K.2021/1532 sayılı kararında da bu yaklaşım sürdürülmüş; sorumluluğun yalnızca ilçe belediyesinde değil, büyükşehir belediyesi ve valilikte de bulunduğu belirtilmiştir. Bu noktada, sahipsiz hayvanlara ilişkin yükümlülüklerin kümülatif bir sorumluluk olarak hem yerel yönetimlere hem de merkezi idareye verildiği; koordinasyon ve denetim görevini yerine getirmeyen valiliklerin de sorumlu tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Bir sonraki bölümde sahipsiz hayvanlarla ilgili mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar ülke karşılaştırmaları ile birlikte analiz edilmiştir.

4. Sahipsiz Hayvanlarla İlgili Mevzuatta ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Türkiye'de sahipsiz hayvanlara ilişkin yasal düzenlemeler, belediyelere önemli görev ve sorumluluklar yüklemiş olmasına rağmen, bu düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesinde ciddi sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Mevzuatın kimi zaman açık ve bağlayıcı hükümler içermemesi, kimi zaman da yerel yönetimlerin kurumsal kapasite eksiklikleri, denetim yetersizlikleri ve kaynak dağılımındaki dengesizlikler nedeniyle sahada etkili bir çözüm üretilmemektedir. Bu çerçevede belediyelerin sorumluluk alanlarının net biçimde ayrıştırılamaması, kırsal bölgelerde sahipli ve sahipsiz hayvanların denetimsiz biçimde dolaşması, geçici bakımevi kapasitesinin düşük seviyede kalması ve toplama ile kısırlaştırma süreçlerinde şeffaflık sağlanamaması, sorunun giderek derinleşmesine yol açmaktadır. Avrupa'daki örneklerle karşılaştırıldığında, Türkiye'de uygulamaların mevzuatla öngörülen hedefleri gerçekleştirmekte yetersiz kaldığı, bu nedenle hem hayvan refahı hem de toplum sağlığı açısından risklerin arttığı dikkat çekmektedir.

Büyükşehir statüsüne sahip illerde, ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluk alanlarının ayrıntılı biçimde düzenlenmediği dolayısıyla görev çatışmalarının ortaya çıkması muhtemel görülmektedir. Sahipsiz hayvanlara ilişkin ihbarların il genelinde tek bir merkezden alınması uygulamasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Belediye Zabıta Yönetmeliği'nin 10/c-8 maddesinde, "5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile belediyelere, zabitanın görevleri içerisinde verilen yetkileri kullanmak" hükmü, zabitanın görevleri arasında sayılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu düzenlemede zabitanın hayvanların korunmasına yönelik olarak yapacağı iş ve işlemler hakkında ayrıntılı bir düzenleme yer almadığından, uygulamada bu hükmün çoğu zaman göz ardı edildiği görülmektedir. Belediye personelinin sokak hayvanlarına yönelik çalışmalarında farklı güçlüklerle karşılaşıldığı görülmektedir. Müdahale süreçlerinde halkla yaşanan gerginliklerden, sosyal medyada ortaya çıkan yoğun tepkilere kadar değişen bu durumlar, 5199 sayılı Kanun'un uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Belediye ve çalışanları ise toplum içerisinde hayvanların varlığını savunanlar ile bu duruma karşı çıkanlar arasında sıkışmış bir konumda kalmaktadır (Marmara Belediyeler Birliği, 2024, s.11).

Sahipsiz köpek sayısındaki hızlı artış nedeniyle, "yakala-kısırlaştır-geribırak" politikasının uygulanabilirliği ve somut sonuç üretme kapasitesinin giderek azaldığı görülmektedir. Bu yöntem, teorik olarak popülasyon kontrolünü hedeflese de mevcut koşullar altında etkili bir çözüm olmaktan uzaklaşmaktadır. Ayrıca köpeklerin, çevresel koşullar, iklimsel zorluklar ve insan kaynaklı tehlikelerle karşı karşıya oldukları sokak ortamına geri bırakılmaları, refahlarının korunmasından ziyade zarar görmelerine neden olmaktadır (Çalışkan, 2024, s. 12).

5199 sayılı Kanunun ikinci kısım, son ve geçici hükümler bölümünde, belediyelerin sorumlulukları başlığı altında yer alan Ek madde 1'de; "Büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan büyükşehir ilçe belediyeleri ile diğer belediyeler, sahipsiz veya güçten düşmüş ya da tehlike

arz eden hayvanların korunması ve bakımının yapılması ile rehabilitasyonunun sağlanması amacıyla hayvan bakımevleri kurar.” hükmü yer almaktadır. Ancak günümüzde geline aşamada, Türkiye genelinde yaklaşık 1300 belediyeden yaklaşık 1200’ünün bu yükümlülükleri yerine getirmediği ve geçici bakımevi açmadığı görülmektedir. Belediyelere bu uygulamalar için merkezi bütçeden ödenek sağlanmakta, ayrıca sokak hayvanlarının rehabilitasyonu amacıyla Avrupa Birliği fonlarından da yararlanma imkânı sunulmaktadır. Bununla birlikte, tüm bu imkânlarla rağmen hedeflenen düzeyde kısırlaştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilemediği ve bakımevi çalışmalarının oldukça düşük seviyede kaldığı anlaşılmaktadır.

2 Ağustos 2024 tarihinde yürürlüğe giren yasa değişikliği ile belediyelere, sokak köpeklerinin tamamını toplayarak barınaklarda tutma ve sokağa geri bırakmama yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak mevcut kapasite dikkate alındığında, söz konusu düzenlemenin uygulanabilir olmadığı anlaşılmaktadır. Uzun yıllardır fiilen öldürme uygulamalarına başvuran belediyeler, yasa değişikliğinin ardından kapasite yetersizliğini gerekçe göstererek köpekleri çok daha rahat bir şekilde öldürebilmektedir. Medyaya da yansıyan olaylar, bu öldürmelerin boğma, kürekle kafa ezme, canlı gömme gibi son derece zalim ve yasa dışı yöntemlerle gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de hayvan haklarını etkili biçimde koruyacak bağımsız bir denetim mekanizmasının bulunmaması, bu tür süreçlerin önlenmesini son derece güçleştirmektedir. Ayrıca yapılan incelemeler sonucunda en az 26 barınağın ruhsatsız olarak faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Türkiye’deki barınakların genel durumu dikkate alındığında, bu tablonun şaşırtıcı olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim ruhsatlı barınaklarda dahi hayvanların aç ve susuz bırakıldığı, soğukta korumasız tutulduğu, şiddete maruz bırakıldığı ve öldürüldüğü vakalar kamuoyuna yansımaktadır. Ruhsatsız barınakların koşulları değerlendirildiğinde ise hayvanların yaşam şartlarının çok daha vahim olduğu ortaya çıkmaktadır (Hayvan Hakları İzleme Komitesi, 2025, s. 17).

Öte Yandan Hayvan Hakları İzleme Komitesi ve Yaşamdan Yana Derneği tarafından yapılan saha çalışmasında belediyelerle yapılan mülakatlarda barınağı bulunmayan 320 belediyenin sokak hayvanlarını topladığını beyan ettiği görülmektedir. Ancak bu toplama işlemlerinin kimler tarafından ve hangi yöntemlerle yürütüldüğüne ilişkin ciddi sorunların mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen verilere göre, 171 belediyede toplama faaliyetlerinin zabıta birimleri veya temizlik işçileri gibi bu alanda yetkinliği bulunmayan yerel personel eliyle gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu işlemlerin hayvan refahı gözetilmeksizin yapıldığına işaret etmekte ve şiddet içeren yöntemlerin kullanılabileceğine dair şüpheleri artırmaktadır. Ayrıca 9 belediyenin toplama hizmetini özel firmalara devrettiği, ancak bu firmaların ne şekilde denetlendiğine dair herhangi bir verinin bulunmadığı görülmektedir. Bu firmaların hayvan refahı konusunda sahip oldukları bilgi ve deneyim düzeyi de belirsizdir. Öte yandan yalnızca 16 belediyede toplama işlemlerinin veteriner hekim gözetiminde yapıldığı belirtilmiş olup, bu sayı oldukça düşük kalmaktadır. Bunun yanında 78 belediye hayvan topladığını ifade etmesine rağmen, işlemlerin hangi birim tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Söz konusu veriler, sokak hayvanlarının toplama süreçlerinde güvenli olmayan yöntemlerin kullanıldığına ve bu nedenle kötü muameleye maruz kalabileceklerine işaret etmektedir. 273 belediyeden 54’ünün barınak ziyaretine ilişkin herhangi bir bilgi paylaşmadığı görülmektedir. Yalnızca 5 belediyenin talep doğrultusunda barınak ziyaretine izin verdiği, 8 belediyenin ise barınaklarını tamamen kapalı tuttuğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında 206 belediyenin barınaklarını yalnızca belirli zamanlarda ziyarete açtıkları ifade edilmiştir. Bu veriler, barınakların büyük bir kısmının sivil denetime kapalı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca barınakların çoğunlukla şehir merkezlerinden oldukça uzak bölgelerde inşa edildiği, bu yerlere toplu taşıma araçları ile ulaşmanın kimi zaman imkânsız olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kamu denetimi dışında sivil gözlemin de ciddi biçimde sınırlandırıldığına işaret etmektedir. 2 Ağustos 2024 tarihinde yürürlüğe giren yasa değişikliği ile birlikte yerel hayvan koruma görevlisi statüsünün kaldırılması, yıllardır sahada gönüllü olarak çalışan ve sokakta yaşayan hayvanların sorunları ile ilgilenen kişilerin sistemin dışında

birakılmasına yol açmıştır. Kanun'da yapılan ve toplama ile barınakta tutmayı yasal hale getiren değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra ise belediyeler tarafından toplu öldürmelerin gerçekleştirildiğine dair haberlerin belirgin biçimde arttığı görülmektedir. (Türkiye Geneli Belediye Hayvan Barınakları Raporu, 2025, s. 19).

Hayvanların insan şiddetinden ve insan kaynaklı zararlardan korunmasını sağlamak amacıyla kanunlarda bazı ceza ve yaptırımlara yer verilmiş olmakla birlikte, bu hükümlerin uygulamada yeterince etkin biçimde hayata geçirilemediği görülmektedir. Ayrıca, mevcut cezaların zamanla caydırıcılık gücünü yitirmesi, ceza hükümlerinin yeniden ele alınması ve günün koşullarına uygun şekilde düzenlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de hayvan refahı alanında karşılaşılan önemli sorunlardan biri de kanunların uygulanmamasından kaynaklanan evcil hayvan üretimi ve satışı meselesidir. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile pet shoplarda canlı hayvan satışına yasak getirilmiş olmasına rağmen, özellikle internet üzerinden canlı hayvan satışı, başta cins kedi ve köpekler olmak üzere devam etmektedir. Evcil hayvan üretimi ve satışı için gerekli yasal yeterliliklere sahip olmayan birçok kişinin, "merdiven altı" olarak nitelendirilen sağlıksız ve denetimsiz koşullarda üretim yaptığı, bu yolla hayvanlar üzerinden maddi kazanç sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bir hevesle satın alınan bu hayvanların ise, sahipleri tarafından kısa süre içinde terk edilerek sokağa bırakıldıkları ve bu şekilde sokak köpekleri nüfusuna dâhil oldukları tespit edilmektedir.

Sokak hayvanları meselesinin yalnızca insani bir yönü bulunmamakta, aynı zamanda ekonomik çıkarlar ve politik dinamiklerle de yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Sokak hayvanları bazı kesimler açısından güvenlik ve endişe kaynağı olarak değerlendirilirken, bazı kesimler için vicdani bir mesele, bazı gruplar için ise rant elde etme aracı olarak görülmektedir. Türkiye'de pet sektörünün gelişimiyle paralel olarak sokak hayvanlarıyla bağlantılı bir sektörün de büyüdüğü, ancak bu alanın büyük ölçüde kayıt dışı olduğu ve çeşitli çıkar grupları tarafından yönlendirildiği belirtilmektedir.

Belediyelere sokak hayvanlarına ilişkin hizmetler için bütçe tahsis edilmesine rağmen, bu bütçelerin çoğunlukla farklı alanlara aktarıldığı ve böylece sorunun çözümüne yönelik etkili bir çalışma yürütülmediği ifade edilmektedir. 5199 sayılı Kanun kapsamında belediyelere "Veteriner İşleri Müdürlüğü" için ödenek sağlanmasına rağmen, bu kaynakların mama, ilaç ve inşaat malzemeleri gibi emtia alımlarında kullanıldığı, ancak temin edilen malzemelerin barınaklara ulaştırılmadığı, bazı barınaklarda ise köpeklerin dahi bulunmadığı iddiaları gündeme gelmektedir.

Sokak hayvanı sektörünün tamamen kayıt dışı bir yapıya sahip olması, denetimsizlik ve belirsizliklerin artmasına neden olmakta; milyonlarca hayvanın kontrolsüz şekilde üremesi ve sokaklarda yaşamını sürdürmesi sonucunu doğurmaktadır. Böylece, hayvanlara duyarlılık gösteren bireylerin iyi niyetine dayanan sistem hem hayvanların refahını hem de toplumsal düzeni olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda Pawguards isimli kuruluş, sokak köpeklerinin korunması amacıyla faaliyet göstermekte, ancak özellikle sosyal medyada tartışmaların odağı hâline gelmektedir. Eleştiriler, köpek sorununu derinleştiren temel faktörlerden birinin ekonomik çıkar ağları olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır. Mama ve tedavi için bağış toplayan kişi ve kurumların, köpek sorununa çözüm üretilmesinin önündeki en büyük engellerden biri olduğu ileri sürülmektedir. Özellikle Pawguards'ın kurucusu ve yöneticisi Erkin Erdoğan'ın geçmişte farklı suçlardan yargılanması ve tutuklanması, bu eleştirilerin zeminini güçlendirmiştir. Dernek yöneticilerinin sosyal medya paylaşımlarının ve açıklamalarının, hem köpek sorununa çözüm arayan kesimlerde hem de hayvansever çevrelerde ciddi tepkilere yol açtığı görülmektedir (Çalışkan, 2024, s. 14).

Öte yandan Sokak köpekleri tartışması, zaman içinde yalnızca hayvan refahı ve kamu güvenliği ekseninde değil, aynı zamanda aktörlerin motivasyonlarına ve ekonomik pozisyonlarına ilişkin iddialar üzerinden yürütülen bir meşruiyet mücadelesine dönüşmüştür. Özellikle kamu güvenliği perspektifini

önceleyen bazı sivil toplum aktörlerine yönelik olarak, ekonomik çıkar temelli hareket ettikleri ve tartışmayı yönlendirmek amacıyla sistematik bir propaganda yürüttükleri yönünde çeşitli iddialar kamuoyunda dile getirilmektedir. Bu iddialar çerçevesinde öne sürülen hususlardan biri, ilgili aktörlerin hayvan üretimi ve satışı gibi ticari faaliyetlerle bağlantılı oldukları ve sokakta yaşayan hayvanlara yönelik toplumsal yönelimin artmasının bu piyasayı olumsuz etkilediği varsayımdır. Bu varsayıma göre, sahipsiz hayvanların kamusal alandaki varlığının ortadan kaldırılmasını savunan söylemler, yalnızca kamu güvenliği gerekçesine dayanmayıp aynı zamanda ekonomik rekabet bağlamında da anlam kazanmaktadır. Bununla birlikte, bu tür iddiaların ampirik olarak doğrulanmadığı ve çoğunlukla siyasal retorik düzeyinde kaldığı görülmektedir. Akademik analiz açısından belirleyici olan, iddianın doğruluğundan ziyade, bu tür ithamların kamusal tartışmayı nasıl şekillendirdiğidir. Örneğin Güvenli Sokaklar Derneği başkanının cins köpek ve kedi ürettiği, ancak gelen tepkiler üzerine parayla sahiplendiriyorum şeklinde söylemleri tepkiler çekmiştir. Bir diğer iddia kümesi, bazı aktörlerin sosyal medya üzerinden algı üretimi yaptığı, saldırı olaylarını dramatize ettiği veya seçici görsel içerikler üzerinden kamuoyunda korku atmosferi oluşturduğu yönündedir. Bu bağlamda, bazı videoların bağlamından kopararak dolaşıma sokulduğu ya da olayların kurgu niteliği taşıdığı ileri sürülmektedir. Öte yandan karşı cepheden ise saldırı mağdurlarının deneyimlerinin sistematik biçimde görünmez kılındığı ve kamu güvenliği risklerinin küçümsendiği iddiası dile getirilmektedir. Böylece her iki taraf da karşıt söylemi manipülasyonla suçlayan bir delegitimasyon stratejisi geliştirmektedir (Tarakçı, 2025).

Ayrıca bazı kişi ve grupların belediye barınaklarından hasta veya ölüm riski yüksek hayvanları alarak bu hayvanlar üzerinden bağış topladıkları yönündeki iddialar da dikkat çekmektedir. Bu bağış kampanyalarının denetlenmemesi, hayvanların daha fazla acı çekmesine neden olurken, iyi niyetli bireylerin de suiistimal edilmesine yol açmaktadır. Yeterli sayıda bakımevi ve barınağın bulunmaması, belediyelerin her yıl açtıkları mama ihalelerindeki yüksek rakamların, sokak hayvanı meselesinin ekonomik çıkar bağlamında değerlendirilmesine yol açtığı anlaşılmaktadır. Tek bir barınak için orantısız bütçelerin ayrılmasına karşın kısırlaştırma çalışmalarına kaynak aktarılmaması, sorunun çözümüne yönelik isteksizliğin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Kanun sonrasında Türkiye’de köpek maması ithalatı yaygın olarak yapılırken, 2008 yılında genetiği değiştirilmiş organizmaların (GDO) kullanımına yönelik tartışmalar nedeniyle ithal mamalara yasak getirilmiş ve bu yasak yaklaşık 1,5 yıl sürmüştür. Bu dönemde, yerli mama üretiminin teşvik edilmesi amacıyla sekiz fabrika kurulmuş, ithalat yasağıyla birlikte yerli üreticilerin pazara hâkim olma imkânı doğmuştur. Bu durum, mama sektörünün de ekonomik çıkar bağlamında şekillendiğini ortaya koymaktadır (Çalışkan, 2024, s. 14-15).

Marmara Belediyeler Birliği, sokak hayvanları ile ilgili yayımladığı bir raporda belediyelerin sorumluluk alanları dışından getirilerek serbest bırakılan köpeklerin, yürütülen çalışmaların takibini güçleştirdiği ifade edilmiştir. Çünkü tüm bölgelerde eş güdümlü bir kısırlaştırma programı uygulanamaması sorunun devamına neden olmaktadır. Ayrıca sahipli köpeklerin başıboş dolaşması ve sahiplerinin 5199 sayılı Kanun’da öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmemeleri de sorunun büyümesine sebebiyet vermektedir. Bunun yanı sıra, ilgili bakanlıklar ile kurumlar tarafından sokak hayvanlarına yönelik yeterli teşvik sağlanmaması, belediyeler arası koordinasyon eksikliği, İlçe Tarım ve Orman Müdürlükleri ile kolluk kuvvetlerinin sürece etkin katılım gösterememesi, belediyelerin geçici bakımevi kapasitelerinin yetersizliği, nakil ve toplama işlemlerinin ilçe belediyelerince yürütülmemesi ve 7/24 hizmet verebilen belediye sayısının sınırlı kalması gibi nedenlerle sorunlara zamanında müdahale edilememektedir (Marmara Belediyeler Birliği, 2024, s. 12).

5. Sahipsiz Hayvanlara İlişkin Çözüm Önerilerinin Değerlendirilmesi

Türkiye’de sahipsiz hayvanların, özellikle de köpeklerin sayısının artış göstermesi, sorunun çözümüne yönelik farklı yöntemlerin tartışılmasına yol açmıştır. Bu bağlamda en çok gündeme gelen çözüm önerilerinin kısırlaştırma, barınak uygulamaları, yaşam alanlarının oluşturulması, uyutma politikaları ve sorunun toplumdaki algısının yönetilmesi olduğu görülmektedir. Bu başlıklar altında geliştirilen yaklaşımlar, kamuoyunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kısırlaştırma uygulaması uzun süredir başlıca çözüm yöntemlerinden biri olarak benimsenmiştir. Ancak günümüzde köpek popülasyonunun yüksek seviyelere ulaşmış olması, yalnızca kısırlaştırmaya dayalı bir çözümün yeterli olmayacağı yönünde eleştirilerin yapılmasına sebep olmuştur. Zira köpeklerin kısırlaştırılmaları, onların saldırganlık eğilimlerini ortadan kaldırmamakta, hatta bazı araştırmalarda kısırlaştırmanın saldırganlık davranışlarını yaklaşık %30 oranında artırdığı tespit edilmektedir (Irving, 2021). Özellikle bir araya geldiklerinde veya çeteleşme eğilimi gösterdiklerinde köpeklerin saldırganlıklarının daha da arttığı bildirilmektedir. Bu nedenle, yalnızca kısırlaştırmanın uygulanması durumunda popülasyon azalınca kadar geçen süre boyunca saldırı vakalarının devam edeceği öngörülmektedir. Yapılan hesaplamalara göre, kısırlaştırılmamış dişi bir köpeğin ve yavrularının altı yıl sonunda 67.000 yeni köpeğin oluşumuna sebebiyet verebildiği ifade edilmektedir (PETA, 2025). Bu artış hızının kontrol altına alınabilmesi için her hafta 75 bin civarında köpeğin kısırlaştırılması gerektiği belirtilmektedir. Oysa Türkiye’de yıllık kısırlaştırma sayısı yaklaşık 200 bin civarındadır (Demirel-Acar, 2024, s.4). Bu da mevcut kapasitenin, sorunun önlenmesinde yetersiz kaldığını göstermektedir.

Barınak uygulamaları ise uluslararası hayvan refahı kuruluşlarının da üzerinde durduğu bir yöntemdir. Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE), Dünya Hayvanları Koruma Derneği (WSPA) ve PETA gibi kuruluşlar, köpeklerin sahipsiz dolaşmak yerine barınaklarda tutulmaları gerektiğini savunmaktadır. Ancak Türkiye’deki barınakların koşulları, hayvanlara yeterli bakım ve beslenme imkânı sunmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Medyaya yansıyan görüntülerde hayvanların açlık, hastalık ve bakımsızlık içinde oldukları görülmüş, bu nedenle barınakların çözüm üretmek yerine yeni sorunlar doğurduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca barınakların kamu bütçesine getirdiği yük de tartışmalara yol açmaktadır. Son resmi verilere göre 2025 yılı itibarıyla 1111 beledide 273 barınak bulunduğu ve bu barınakların toplam kapasitesinin 89.451 olduğu açıklanmıştır (Hayvan Hakları İzleme Komitesi [HAKİM], 2025, s. 11-12). Bununla birlikte, Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre ülkede yaklaşık 4 milyon köpeğin bulunduğu ifade edilmektedir. Yine Bakanlık verilerinde belediyelere ait barınakların toplam kapasitesinin 105 bin olduğu belirtilmekte, ancak bu kapasitenin kaçının köpek, kaçının kedi için ayrıldığı açıkça gösterilmemektedir. Bu rakamlar dikkate alındığında, mevcut barınak kapasitesinin sorunun çözümüne yetmeyeceği açıktır. Bu nedenle yalnızca yerel yönetimlerin değil, aynı zamanda bağış toplayarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da barınak kurma ve işletme sorumluluğuna dâhil edilmesi gerektiği dile getirilmektedir. 7527 sayılı Kanun ile Büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ile nüfusu 25 bini aşan belediyelerin 31 Aralık 2028 tarihine kadar hayvan bakımevlerini kurmaları ya da mevcut bakımevlerinin koşullarının iyileştirilmesine yönelik hükmün ihdas edilmesi karşısında hayvan bakımevlerinin maliyetlerinin yüksek olması, ilgili birimlerin farklı çözüm arayışlarına girmesine ya da maliyeti düşürmeye yönelik uygulamalara yönelmede etkili olabilmektedir. Nitekim Gaziantep Belediyesi’nin, sokak hayvanlarına yönelik inşa ettiği rehabilitasyon merkezinin 100 milyon TL’ye mal olduğu ve rehabilitasyon merkezi, hayvan hastanesi, barınaklar ve mama fabrikasının 2024 yılı için ortalama maliyetinin 150 milyon TL ile köpek başına aylık maliyetin 30 bin TL olduğuna yönelik açıklaması, net asgari ücretin 17 bin TL olduğu Türkiye’de kuşkusuz tartışma konusu olabilmektedir (Armutçu, 2024).

Yaşam alanları önerisi, köpeklerin şehir dışındaki belirlenmiş alanlarda toplu halde tutulmasını öngörmektedir. Bu yaklaşım, köpeklerin şehir merkezlerinden uzaklaştırılmasını hedeflemektedir.

Ancak bu yöntem de bazı itirazları beraberinde getirmiştir. Hayvanseverler, bu alanlarda da kötü koşulların hâkim olacağını ve hayvanların açlık, hastalık ve saldırganlık riskiyle karşı karşıya kalacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu alanlarda toplanan köpeklerin yeniden şehir merkezlerine dönme ihtimallerinin bulunduğu, aynı zamanda bölgedeki doğal yaşam için tehdit oluşturabileceği de belirtilmektedir. Buna karşın, barınakların kamu bütçesine yüksek maliyet getireceğini düşünen kesimler için yaşam alanları çözümü daha makul bir seçenek olarak değerlendirilmektedir.

En tartışmalı çözüm önerilerinden biri ise uyutmadır. Bu yöntemde, toplanan ve barınaklara yerleştirilen köpeklerin belirli bir süre sonunda sahiplendirilmemeleri durumunda uyutulmaları öngörülmektedir. Uyutma karşıtları, tüm canlıların yaşam hakkına sahip olduğunu, bu uygulamanın insanî, vicdanî ve İslami değerlerle bağdaşmadığını savunmaktadır (Hakan, 2024). Ancak uyutmayı savunanlar, kısırlaştırma ve barınak uygulamalarının bugüne kadar kalıcı bir çözüm üretmediğini, dolayısıyla uyutmanın tek etkili yol olduğunu ileri sürmektedirler. Avrupa’da bazı ülkelerde uygulanan politikaların örnek gösterilmesi de bu yaklaşımı güçlendirmektedir. Bununla birlikte, uyutma politikalarının geçmişte Türkiye’de de uygulandığı ve toplumda ciddi huzursuzluklara yol açtığı bilinmektedir. Ayrıca uyutma işlemlerinin de yüksek maliyetler doğuracağı ve teknik açıdan kısırlaştırma kadar zorluk barındırdığı dile getirilmektedir.

Sorunun çözümüne yönelik değerlendirilmesi gereken bir diğer boyut ise toplumdaki algıdır. Sahipsiz köpekler, farklı sosyo-ekonomik kesimler için farklı sorunlar yaratmaktadır. Özellikle dar gelirli çevrelerde, sahipsiz köpeklerin sayısının fazla olması nedeniyle çocukların okula gidiş gelişlerinde ve kadınların günlük yaşamlarında güvenlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, daha yüksek gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde sahipsiz köpeklerle karşılaşma oranının düşük olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, sorunun toplumsal algısının sınıfsal farklılıklar temelinde çeşitlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla çözüm politikalarının, toplumun farklı kesimlerinin algılarını dikkate alacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

Son dönemde yapılan yasal değişiklikler, yalnızca hukuki değil aynı zamanda yoğun bir siyasal ve toplumsal tartışma alanı yaratmıştır. Özellikle bazı milletvekilleri, barolar ve hayvan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, düzenlemelerin hayvan refahı ve hakları bakımından geriye gidiş oluşturduğunu ileri sürmüş; popülasyon kontrolü, saldırı vakaları ve kamu güvenliği gibi gerekçelerin bilimsel olarak yeterince temellendirilmediğini savunmuştur. Bu görüşlerde, sorunun temel nedeninin mevzuatın yetersizliği değil, uygulama eksikliği ve denetim zafiyetleri olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Buna karşılık kamu otoriteleri ise düzenlemeleri, kamu güvenliği, ekonomik maliyetler ve yerel yönetimlerin kapasite sorunları bağlamında gerekçelendirmektedir. Bu karşıt yaklaşımlar, sahipsiz hayvan meselesinin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda etik, politik ve toplumsal boyutları bulunan çok katmanlı bir sorun olduğunu göstermektedir.

Kanun teklifinin hazırlanış ve yasalaşma süreci, kamu güvenliği ile hayvan refahı arasında kurulan dengenin siyasal düzlemde nasıl çerçevelendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Teklifin genel gerekçesinde insan ve hayvanların can güvenliği, popülasyon artış hızının kısırlaştırma kapasitesini aşması ve belediyelerin mevcut uygulamalarının yetersizliği temel argümanlar olarak sunulmuştur. Ayrıca kamuya açılan tazminat davaları, ekonomik yük ve uluslararası imaj gibi unsurlar da düzenlemenin gerekçeleri arasında yer almıştır. Buna karşılık hayvan hakları örgütleri ve bazı uzman raporlarında, mevcut sorunun esasen mevzuat eksikliğinden değil uygulama ve denetim yetersizliğinden kaynaklandığı; etkin ve yaygın bir kısırlaştırma politikasının uygulanması hâlinde popülasyon kontrolünün sağlanabileceği ileri sürülmüştür. Özellikle sahipsiz hayvan sayısına ilişkin resmi verilerin 2 ila 4 milyon arasında değişen tahminlere dayanması, düzenlemenin ampirik temeli bakımından belirsizlikler içerdiği yönünde eleştirilere yol açmıştır. Bu veri belirsizliği hem orantılılık değerlendirmesinde hem de idari kapasite analizinde anayasal denetimin önemini artırmaktadır (Kunt, 2024).

Öte yandan TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmeler sırasında Türkiye İşçi Partisi İstanbul Milletvekili Sera Kadıgil tarafından yapılan konuşmada, teklif edilen düzenlemenin yalnızca teknik bir idari değişiklik değil, Türkiye'de uzun süredir benimsenen birlikte yaşama anlayışının reddi anlamına geldiği ileri sürülmüştür. Kadıgil, 2004 tarihli Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvanların "duyarlı varlıklar" olarak tanımlandığını hatırlatarak, sahipsiz hayvanların tümüyle kamusal alandan çekilmesini öngören yaklaşımın bu normatif çerçeveye bağdaşmadığını savunmuştur. Konuşmada üç farklı yaklaşımın kamuoyunda karşı karşıya geldiği belirtilmiştir: Kontrollü kısırlaştırma ve yerinde yaşam modelini savunanlar; hayvanların yaşam hakkını korumakla birlikte sokak yerine barınak merkezli bir modeli önerenler; ve kamu güvenliği gerekçesiyle popülasyonun radikal biçimde azaltılmasını savunanlar. Ayrıca mevcut barınak kapasitesi ve idari imkânlar dikkate alındığında, tüm sahipsiz hayvanların kısa sürede toplanmasının fiilen sürdürülebilir olmayabileceği ve bunun dolaylı biçimde hayvanların yaşam hakkı bakımından risk doğurabileceği ifade edilmiştir. Kadıgil'in konuşmasında ayrıca bazı meslek örgütlerinin görüşlerine atıf yapılarak, kent ekosistemi, zoonotik hastalık dengesi ve kamu sağlığı boyutlarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu değerlendirmeler, düzenlemenin yalnızca güvenlik perspektifiyle değil, etik, ekolojik ve idari kapasite boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir (Kadıgil, 2024).

Açıklanan düzlemde, sahipsiz hayvanların neden olduğu sorunların çözümünde tek bir yöntemin yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Kısırlaştırma, barınak, yaşam alanı oluşturma ve uyutma gibi yöntemlerin her biri çeşitli avantajlar ve sakıncalar barındırmaktadır. Bu nedenle uygulanacak politikaların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, yerel yönetimlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da sürece etkin biçimde dâhil edilmesi ve toplumsal algının yönetilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi zorunlu görünmektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye'de sahipsiz hayvanlara ilişkin hukuki düzenlemelerin temelini 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu oluşturmaktadır. Söz konusu Kanun, sahipsiz hayvanların korunması, bakımı ve gözetimi konularında yerel yönetimleri yetkili ve sorumlu kılmak suretiyle hem toplum sağlığını ve güvenliğini hem de hayvan refahını birlikte gözetten bir düzenleme çerçevesi oluşturmuştur. Bununla birlikte yaklaşık yirmi yıllık uygulama süreci incelendiğinde, Türkiye genelindeki yaklaşık 1111 belediyeden yalnızca 273'ünün hayvan bakımevi veya hastanesi kurmuş olması, sorunun temelinde mevzuat eksikliğinden ziyade uygulama yetersizliğinin bulunduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sahipsiz hayvan popülasyonundaki artışın sorumluluğunun doğrudan hayvanlara yöneltmesi yerine, Kanun'un öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen idari birimlere ve kurumsal işleyişteki aksaklıklara atfedilmesi gerekmektedir.

Nitekim 5199 sayılı Kanun, sorumluluk ve denetim mekanizmasını büyük ölçüde yerel yönetimlere bırakmakla birlikte, aynı zamanda merkezî yönetim düzeyinde koordinasyon, planlama ve denetim görevlerini de öngörmektedir. Bu nedenle mevcut sorun, yalnızca yerel yönetimlerin görevlerini yerine getirmemesiyle değil, merkezi ve yerel idareler arasında etkin bir eşgüdüm mekanizmasının kurulamamasıyla da yakından ilişkilidir. Öte yandan son yıllarda sahipsiz hayvanlar meselesinin kamuoyunda giderek daha fazla güvenlik, sağlık ve ekonomik riskler bağlamında tartışılması, siyasal iktidarın mevzuatta köklü değişikliklere yönelmesine yol açmıştır. Ancak bu değişikliklerin toplumsal uzlaşî üretmekten ziyade tartışmaları derinleştirdiği görülmektedir.

Sahipsiz hayvanlar sorununun çözümüne yönelik öneriler değerlendirildiğinde, bu önerilerin büyük ölçüde hayvan refahı yaklaşımı çerçevesinde şekillendiği ve insan ile hayvan çıkarlarının dengelenmesini hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın metodolojik yaklaşımı da esas olarak idare

hukuku ve kamu politikası perspektifine dayandığından, analizde hayvan haklarının biyomerkezci veya hak-temelli yorumlarından ziyade, mevcut hukuki düzenlemelerin işleyişi ve idarenin yükümlülükleri ön plana çıkarılmıştır. Dolayısıyla çalışma, normatif çerçeve itibarıyla insan merkezli bir hayvan refahı yaklaşımını esas almakta; çevre-merkezci veya mutlak hak temelli yaklaşımları değerlendirme kapsamı dışında bırakmaktadır. Bu çerçevede, sahipsiz hayvanlar sorununa yönelik en etkili çözümün, toplum güvenliği ile hayvan refahını birlikte gözeten, kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlayan ve idari sorumluluğu güçlendiren politikalar yoluyla mümkün olacağı değerlendirilmektedir. Özellikle kısırlaştırma ve aşılama faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, barınak koşullarının iyileştirilmesi, şeffaf denetim mekanizmalarının kurulması, hayvan üretimi ve satışının etkin biçimde kontrol altına alınması, toplumsal farkındalık çalışmalarının artırılması ve sahiplendirme süreçlerinin teşvik edilmesi, idari kapasiteyi güçlendirecek temel politika araçları olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak sahipsiz hayvanlar meselesi, yalnızca etik veya çevresel bir sorun değil, idarenin hizmet kusuru, kamu güvenliği ve yerel yönetim kapasitesi ile doğrudan ilişkili çok boyutlu bir kamu yönetimi sorunudur. Bu nedenle çözüm sürecinin, normatif düzeyde hayvan refahı yaklaşımını esas alan, uygulamada ise idari sorumluluğu ve kurumsal koordinasyonu güçlendiren bütüncül politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Etik Standartlara Uyum

Çıkar Çatışması: Yazar, bu çalışmada kendileriyle veya olası diğer üçüncü kişilerle yayın öncesi ve yayın sonrası bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı onam formu, makale süreç dosyasına eklenmiştir. Yazar, kaynakların doğruluğundan kendilerinin sorumlu olduğunu bildirir.

Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanım Beyanı: Çalışmamızın hiçbir bölümünde yapay zekâ kullanılmamıştır.

Finansal Destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Teşekkür: Teşekkür edilecek kişi veya kurum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

- Altun, Z. (2019). Türk Kültüründe “Kurt Kavramı” Üzerine Bir İnceleme. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 8(22), 91-108.
- Armutçu, O. (2024). Fatma Şahin’den belediyelere barınak çağrısı: Projeyi verelim hemen yapın. 05 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/fatma-sahinden-belediyelere-barinak-cagrisi-projeyi-verelim-hemen-yapin-42511560>. adresinden erişildi.
- Aykanat, M. (2024). Osmanlı Hukukunda ve Uygulamasında Sokak Köpekleri. Ombudsman Akademik, (20), 47-80.
- Binder, R. (2010). Beiträge zu aktuellen Fragen des Tierschutz-und Tierversuchsrechts. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Bismuth, R. (2019). “Animal Rights: Slow but Definite Progress”, 06 Eylül 2025 tarihinde <https://www.sciencespo.fr/en/news/animal-rights-slow-but-definite-progress/> adresinden erişildi.

- Blumer, K. (2007). Ethical aspects of animal experiments and the principle of solidarity. Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG). Animal Experiments in Research; Exner, C., Bode, H.-J., Blumer, C., Giese, C., Eds.
- Bodson, L. (1983). Attitudes toward animals in Greco-Roman antiquity.
- Bousquet, G. H. (1958). Des animaux et de leur traitement selon le judaïsme, le christianisme et l'islam. *Studia Islamica*, 31-48.
- Bote K, Nadal D, Abela B., (2023). WHO's latest rabies recommendations and guidance save lives and reduce the cost of treatment. *One Health Implement Res* 2023;3:11-4. <https://dx.doi.org/10.20517/ohir.2022.46>
- Broom, David M. (2011). "A History of Animal Welfare Science." *Acta Biotheoretica*, 59(2), 121–137.
- Cansız, D. (2021). II. Meşrutiyet Döneminde Hayvan Hakları (1908-1918). *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 187-215.
- Clarke, N. (2023). "An overview of animal rights around the world", 06 Eylül 2025 tarihinde <https://earth.fm/earth-stories/animal-rights/adresinden> erişildi.
- Çakmak, C. (2024). Hisbah. In: Ustaoglu, M., Çakmak, C. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Islamic Finance and Economics*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-93703-4_137-1.
- Çalışkan, F. (2024). Sokak Köpekleri Sorunu Raporu. Saadet Partisi Yayınları, 06 Eylül 2025 tarihinde (<https://admin.saadet.org.tr/dosyalar/bc036dd1bd38ff5a6676210b940042b1.pdf>) adresinden erişildi.
- Danıştay 8. D. E. 2020/7528, K.2021/1532, T. 12.03.2021.
- Danıştay 8. D. E. 2011/1249, K. 2015/2041, T. 19.03.2015.
- Danıştay İDDK, E. 1657/3421, K. 03.11.2014.
- Danıştay 8. D., E. 2010/324, K. 2010/3782, T. 25.06.2010.
- Demirel-Acar, S. (2024). "Sahipsiz Evcil Hayvanların Sorunları ve Çözüm Önerileri", K. Şahin Editör, Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı içinde (s. 1-20). Ankara: TÜBA Yayınları
- Deniz-Özgen, E. (2024). "Sokak Hayvanlarının Sahiplenilmesi, Bakımı ve Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Güncel Sorunlara Çözüm Önerileri", K. Şahin Editör, Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı içinde (s. 41-61). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Erden, Y. (2021). Osmanlı Dönemi Hayvan Hakları Ve Refahı Bağlamında Bir Bibliyografya Denemesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (47), 22-33.
- Erkoç, H. İ. (2018). Çin ve Tibet kaynaklarına göre Göktürk mitleri. *Belleten*, 82(293), 51-82.
- Ertaş, Ş. (2012). Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, Birleşik Matbaacılık Ltd. Şti., İzmir.
- Francione, G. L. (2022). Hayvan Haklarına Giriş: Çocuğunuz mu? Köpeğiniz mi?. (R. Akman ve E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fraser, D. (2008). Understanding animal welfare. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50(1), 1-7.
- GAL Association (2025). "Animal Legislations in The World at National Level", 6 Eylül 2025 tarihinde <https://www.globalanimallaw.org/database/national/index.html> adresinden erişildi.
- Garner, R. (2012). Toward a theory of justice for animals. *Journal of Animal Ethics*, 2(1), 98-104.

- Grimm, H. (2012). Ethik in der Nutztierhaltung: Der Schritt in die Praxis. In Das Tier an sich: Disziplinenübergreifende Perspektiven für neue Wege im wissenschaftsbasierten Tierschutz (pp. 276-296). Vandenhoeck & Ruprecht.
- Güvenli Sokaklar Derneği (2026). Makaleler, 2 Mart 2026 tarihinde <https://guvenlisokaklar.org/kategori/makaleler/> adresinden erişildi.
- Hakan, A. (2024, 24 Mayıs). "Öldürerek değil yaşatarak çözelim", Hürriyet, 8 Eylül 2025 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/oldurerek-degil-yasatarak-cozelim-42466726> adresinden erişildi.
- Hargis, E., (2025). How Many People Are Killed by Dogs Each Year?, 26 Ağustos 2025 tarihinde https://www.lilawyer.com/blog/how-many-people-are-killed-by-dogs-each-year/?utm_source adresinden erişildi.
- Hausleiter, J. (1935) Der Vegetarismus in der Antike, Topelmann, Berlin, pp. 22-53.
- Hayvan Hakları İzleme Komitesi [HAKİM]. 2025, Türkiye Geneli Belediye Hayvan Barınakları Raporu, 23 Şubat 2026 tarihinde <https://hakimkomite.org/wp-content/uploads/2025/02/Turkiye-Geneli-Belediye-Hayvan-Barinaklari-Raporu-2025.pdf> adresinden erişildi.
- Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği (13 Aralık 2024), Resmi Gazete, Sayı: 32751.
- Hirt, A., Maisack, C., Moritz, J., ve Felde, B. (2016). TierSchG Tierschutzgesetz-Kommentar 3. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen.
- İzmir BİM 6. İDD, E. 2016/601, K. 2017/47, T. 12.01.2017.
- Kadıgil, S. (2024). TİP Sözcüsü Sera Kadıgil'in talebiyle "ötanazi" yasa teklifinde kediler kapsam dışına alındı, 24 Mart 2026 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=ZrErab1SPN0> adresinden erişildi.
- Kayser, M., Böhm, J., ve Spiller, A. (2011). Die Agrar-und Ernährungswirtschaft in der Öffentlichkeit– Eine Analyse der deutschen Qualitätspresse auf Basis der Framing-Theorie. *Yearbook of Socioeconomics in Agriculture*, 4(1), 59-83.
- Keten, A. (2022). "İnsan Kontrolü dışındaki Köpekler için Kullanılan Kavramların Karışıklığı", *Avrasya Terim Dergisi*, 10 (3), ss. 66-74.
- Koçhisarlioğlu, C. & Söğütlü- Erişgin, Ö. (2013). "Hayvanın Hukuki Konumu", *The Legal Status of Animal*, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 8 (Özel): 1691-1724. <https://doi.org/10.19168/jyu.65809>.
- Kunt, R. (2024). "Sahipsiz Hayvanlar Tartışması: Kanun Teklifinin Getirdikleri", 2 Mart 2026 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/sahipsiz-hayvanlar-tartismasi-kanun-teklifinin-getirdikleri> adresinden erişildi.
- Ladwig B. (2023). Do Animals Have Rights? *Animals* (Basel). 31;13(7):1220. doi: 10.3390/ani13071220. PMID: 37048476; PMCID: PMC10093145.
- Marmara Belediyeler Birliği (2024). Sokak Hayvanları Araştırma Raporu. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Melikoğlu, B. (2009). Türkiye'de kurulan ilk hayvanları koruma derneğinin tarihsel gelişimi. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 80(1), 37-44.
- Menekşe, M. (2022). Osmanlı medeniyetinde hayvan sevgisinin mesleğe dönüşümü: manacılık. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 84-101.

- Morrill, K, Hekman, J, Xue, L, et al. (2022) Ancestry-inclusive dog genomics challenges popular breed stereotypes. *Science* 376, 475, 29 April 2022. 23 Şubat 2026 tarihinde <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abk0639> adresinden erişildi.
- National Canine Research Council. (2023). Report on dog bite-related fatalities that occurred in 2021. 23 Şubat 2026 tarihinde <https://nationalcanineresearchcouncil.com/wp-content/uploads/2023/07/REPORT-ON-DOG-BITE-RELATED-FATALITIES-THAT-OCCURRED-IN-2021.pdf> adresinden erişildi.
- (National Canine Research Council, (2025). Dog bite related fatalities a literature Review. 23 Şubat 2026 tarihinde https://nationalcanineresearchcouncil.com/research_library/dog-bite-related-fatalities-a-literature-review/ adresinden erişildi.
- Nettesheim, M., (2014). Artikel 13 AEUV. In *Das Recht der Europäischen Union: EUV/AEUV* (eds. Grabitz, E., Hilf, M., Nettesheim, M.), volume 1. C.H. Beck, Munich, Germany, pp. 1-6.
- Orman Kanunu (Kanun No. 6831). (1956). T.C. Resmî Gazete, 9402 (8 Eylül 1956).
- Özgenç, Ö. (2024). CHP'den sokak hayvanları yönetmeliğine karşı belediyelerine genelge: "Amaç tepkiyi belediyeye yöneltmek", 02 Mart 2026 tarihinde <https://medyascope.tv/2024/12/19/chpden-sokak-hayvanlari-yonetmeligine-karsi-belediyelerine-genelge-amac-tepkiyi-belediyeye-yoneltmek/> adresinden erişildi.
- Patronek, G. J., Sacks, J. J., Delise, K. M., Cleary, D. V., & Marder, A. R. (2013). Co-occurrence of potentially preventable factors in 256 dog bite-related fatalities in the United States (2000-2009). *Journal Of The American Veterinary Medical Association*, 243(12), 1726-1736. doi:10.2460/javma.243.12.1726
- PETA (2025). "Spay and Neuter", 26 Şubat 2026 tarihinde <https://www.peta.org/issues/animal-companion-issues/overpopulation/spay-neuter/> adresinden erişildi.
- Regan, T. (1986). A case for animal rights. In M.W. Fox & L.D. Mickley (Eds.), *Advances in animal welfare science 1986/87* (pp. 179-189). Washington, DC: The Humane Society of the United States.
- Remele, K. (2016). *Die Würde des Tieres ist unantastbar: Eine neue christliche Tierethik*. Butzon & Bercker.
- Richter, D. (2007). Die Würde der Kreatur. Rechtsvergleichende Betrachtungen. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 67, 319-349.
- Schmidt, F., (2012). Artikel 13 AEUV. In: *EU-Kommentar* (ed. Schwarze, J.). Nomos, Baden-Baden, Germany, pp. 431-435.
- Singer, P. (1987). Animal liberation or animal rights?. *The Monist*, 70(1), 3-14.
- Steiger, A., (2007). Tierschutz zwischen Ethik und Profit – Wandlungen der Mensch-Tier-Beziehungen in den letzten Jahrzehnten. Report of the DVG conference "Verhaltenskunde, Tierhaltung und Tierschutz", 12-14 April 2007, Munich, Germany, pp. 59-79.
- Stilt, K. (2008). *Animal welfare in Islamic law*. Cairo: Animal People.
- Sümer, M. (2021). Osmanlı modernleşmesini hayvanlar üzerinden okumak: Abdullah Cevdet'in İstanbul'da köpekler risalesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 2628-2652
- Tam B, Matsushima K, Chiba H, Park T, Slocum C, Lam L, Inaba K, Demetriades D. (2021). Nationwide Analysis of Dog Bite Injuries: Different Age Groups, Different Injury Patterns. *Am Surg.*,87(10), pp. 1612-1615.

- Tamzok, H., Kük, M. ve Çobanoğlu, N., (2013). “Hukuki ve Etik Boyutlarıyla Sokak Hayvanları”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 245-280.
- Tarakçı, A. (2025). “Köpek Satıcığılından Köpek Düşmanlığına Nasıl Evrildi?”, 2 Mart 2026 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=3w5-wVZcdUk> adresinden erişildi.
- Tlili, S. (2015). ‘Animal Would Follow Shāfiism: Legitimate and Illegitimate Violence to Animals in Medieval Islamic Thought’ in Robert Gleave and István T. Kristó-Nagy (eds), *Violence in Islamic Thought from the Qur’ān to the Mongols*, Edinburgh University Press.
- Tobias, M. C. & Morrison, J. G., (2015). Pope Francis on Animal Liberation. <https://mahb.stanford.edu/blog/pope-francis-on-animal-liberation/>
- Türkiye Belediyeler Birliği (2025). “Sahipsiz Hayvanlara Yönelik Belediye Hizmetleri”, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları.
- Üner Kaya, A. (2024). Descartes’ın bilinçsiz makineleri: hayvanlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 70-80. <https://doi.org/10.52642/susbed.1473436>
- Ünlü, E. (2012). Erken çağ Orta Asya Türk şaman geleneğinde hayvan figürleri ve onların seramik sanatında yorumları (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye
- Verbeke, W. (2009). Stakeholder, citizen and consumer interests in farm animal welfare. *Animal Welfare*, 18(4), 325-333.
- Voslárvá, E. ve Passantino, A. (2012). Stray dog and cat laws and enforcement in Czech Republic and in Italy. *Ann Ist Super Sanità*, 48(1), 97-104, doi: 10.4415/ANN_12_01_16.
- Yaşar, A., & Yerlikaya, H. (2004). Dünya’da ve Türkiye’de hayvan haklarının tarihsel gelişimi. *Veteriner Bilimleri Dergisi*, 20(4), 39-48.
- Wescoat Jr, J. L. (1995). The ‘right of thirst’ for animals in Islamic law: a comparative approach. *Environment and Planning D: Society and Space*, 13(6), 637-654.
- WHO (2023). Animal bites, 26 Ağustos 2025 tarihinde https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/animal-bites?utm_source=adresinden erişildi.

EXTENDED SUMMARY

When we talk about street animals in the 21st century, the first animals that come to mind are dogs and cats. Humans' relationship with these animals has a history stretching back thousands of years, to the time they were domesticated. Accustomed to living in close proximity to humans, these animals have increasingly turned to the streets due to urbanization, population growth, and habitat loss, becoming largely dependent on humans for food and shelter. While there are an estimated 200 million stray dogs worldwide, dog bites and infectious diseases pose a serious public health problem. In Turkey, the stray animal population is steadily increasing due to uncontrolled breeding, abandonment, and inadequate care, negatively impacting both animal welfare and public safety. It is emphasized that municipalities' current legal duties are insufficient to address the problem, and that authority sharing needs to be restructured. Studies on the historical development of animal rights reveal that animals were long regarded as commodities and instrumental beings. However, with the rise in sensitivity towards animals in the modern era, the understanding that they are beings that need to be protected has developed. While there have been various cultural and legal initiatives for animal protection since the Ottoman Empire, it is clear that animal rights on a global scale remain limited and are largely implemented in line with human interests. However, protecting animals, a crucial element of the ecosystem, is not considered a significant step toward protecting human interests. Therefore, implementing measures to address stray animals without disrupting the urban ecosystem can be seen as a significant responsibility of local governments. Our research aims to reveal the responsibilities of municipalities regarding stray animals. The findings reflect that municipal practices regarding stray animals not only improve the quality of urban life but also contribute to animal welfare. This situation can be evaluated globally, as it is in Türkiye.

While the concept of animal welfare originates in European law, it was also regulated early in other legal systems, such as the US and South Africa. This approach prioritizes protecting animals from unnecessary suffering, harm, and restrictions, while also requiring the prevention of risks such as hunger, thirst, disease, and violence in the context of stray animals. Unlike animal protection, animal welfare, within a human-centered framework, represents an approach that maintains the use of animals and links this to more humane conditions. In contrast, the animal rights approach maintains that animals have independent moral values and fundamental rights. Animal welfare has been strengthened over time in European Union law; the Lisbon Treaty recognized animals as "sentient beings." However, in practice, these principles appear to have limited application to stray animals. In Turkey, municipalities' duties regarding stray animals are defined by Law No. 5199 and related legislation, and procedures such as collecting, caring for, neutering, registering, and rehoming are among their core responsibilities. New regulations have made it mandatory for dogs to be kept in shelters, increasing municipalities' obligations to establish shelters and allocating specific budgetary resources for these services. Despite this, it is considered that achieving welfare standards in practice is difficult and that current policies do not fully meet the transformation required by the animal welfare approach.

The increasing number of stray animals, especially dogs, in Turkey has led to discussions of different methods for solving the problem. In this context, the most frequently proposed solutions appear to be neutering, sheltering practices, the creation of living spaces, euthanasia policies, and managing public perception of the problem. Approaches developed under these headings have led to differing public opinions. Legislation regarding the management of stray animals in Turkey obliges municipalities to establish shelters, create natural habitats, and conduct neutering, vaccination, and rehabilitation activities. The establishment of natural habitats is subject to technical standards, and conditions such as disinfection, feeding, shelter, water supply, and security are regulated in detail.

The necessary units, hygiene conditions, quarantine areas, administrative structures, and personnel requirements for shelters are also specified by regulations.

Council of State jurisprudence emphasizes that municipalities cannot simply neuter and return animals and are liable for compensation in cases of attack or injury due to service failure. It is accepted that governorships, as well as municipalities, bear responsibility due to their coordination and inspection duties. However, serious problems are evident in practice: the vast majority of municipalities have not established shelters, collection activities are carried out by incompetent personnel, shelters are closed to inspection, and evidence of inefficient resource use emerges. Uncontrolled breeding of owned animals in rural areas, low sterilization capacity, and abandonment are increasing the stray animal population. Pet breeding and illegal online sales also exacerbate the problem.

Compared to European countries, Turkey demonstrates inadequate oversight, enforcement, and a culture of responsible ownership. In the Netherlands, Germany, Switzerland, and France, strict registration systems, high fines, responsible ownership training, and regular inspections have largely prevented the stray animal problem. In Turkey, however, the problem is not solely humanitarian; it is understood that it is intertwined with economic interests, informal sectors, and political dynamics. Therefore, the solution must be implemented with comprehensive, holistic and auditable policies.

In Turkey, solutions to the stray animal problem are being discussed around the axis of neutering, sheltering, creating living spaces, euthanizing, and managing public perception. Neutering has long been the primary method, but due to the rapidly increasing dog population, it is no longer considered sufficient on its own. Research shows that neutering does not reduce aggressive behavior and can even increase it in some cases. It is stated that current capacity is insufficient to cope with the problem.

Establishment policies, which suggest moving dogs out of cities, are controversial due to poor conditions and potential negative impacts on wildlife. Euthanization policies, on the other hand, stand out as the most controversial method, seen by some as the only effective solution but also criticized on ethical and religious grounds. Public perception is also important in the solution process; The problems created by stray dogs vary depending on socioeconomic differences, requiring solution policies to consider different segments of society. Consequently, it's clear that no single solution is sufficient; a holistic approach, involving local governments and civil society in collaboration with each other to manage public perception, is essential.

In Turkey, Animal Protection Law No. 5199 leaves the protection of stray animals to local governments. However, inadequate implementation has led to an increase in the stray animal population. Multifaceted methods such as neutering, vaccination, improving shelters, the "Neuter-Vaccinate-Rescue" model, transparent inspections, preventing illegal animal breeding, public awareness, and fostering shelters are recommended for solving the problem. It is emphasized that effective solutions should be developed quickly with a scientific and interdisciplinary approach, rather than scapegoating animals due to economic and security concerns.